

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**METINIS INFORMACINIS
PRANEŠIMAS**

2011

Vilnius 2012

© Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Gynėjų g. 6, LT-01105 Vilnius
Telefonas (8 5) 262 78 71
El. paštas lat@lat.lt
Interneto adresas <http://www.lat.lt>

ISSN 1822-4032

TURINYS

Ižangos žodis	4
Teisinio ginčo patekimas į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą ir aktuali jo praktika	5
Ginčų, susijusių su šeimos teisiniais santykiais, teise į privataus gyvenimo, būsto neliečiamybės gerbimą, socialinių žmogaus teisių ir laisvių apsauga, nagrinėjimo aktualijos	7
Ginčų, susijusių su paveldėjimo teisiniais santykiais, nagrinėjimo aktualijos	10
Ginčų, susijusių su darbo teisiniais santykiais, nagrinėjimo aktualijos	12
Ginčų, susijusių su bankroto teisiniais santykiais, nagrinėjimo aktualijos	15
Ginčų, kylančių viešųjų pirkimų srityje, nagrinėjimo aktualijos	18
Kasacija ir kasacinių skundų priimtinumai baudžiamajame procese	20
Baudžiamoji atsakomybė kaip <i>ultima ratio</i> priemonė	23
Baudžiamąjį proceso trukmės probleminiai aspektai	25
Draudimas provokuoti padaryti nusikalstamą veiką	29
Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė	32
Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas	35
Civilinių bylų nagrinėjimas	37
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklos teisinis reguliavimas, sudėtis, kompetencija	39
Duomenys apie teisėjų skaičių 2005–2011 metais	41
Kvalifikacijos kėlimas ir bendradarbiavimas	42

Gerbiamieji,

Apžvelgdami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklą 2011 metais, norime visuomenei pristatyti reikšmingiausias Teismo veiklos sritis ir svarbiausius Teismo priimtus sprendimus, kurie atsiliepia dažno iš mūsų gyvenime.

Kertinė teismų funkcija – ginti žmogaus teises ir laisves, vykdyti teisingumą, kurį mes suprantame ne tik kaip įstatymo raidės laikymąsi, bet ir protingumo, sąžiningumo idealų įgyvendinimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vaidmuo Lietuvos teisinėje sistemoje yra ypatingas. Vykdydamas teisingumą šis Teismas kartu užtikrina ir vienodą teisės aiškinimą ir taikymą visoje valstybėje. Tai atsakinga užduotis, nes kiekvienas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtas sprendimas ne tik apgina pažeistą teisę, bet ir nurodo, kaip analogiškos situacijos turės būti sprendžiamos ateityje. Todėl kiekvieną Teismo nagrinėjamą bylą būtina itin nuodugnai išanalizuoti, kad priimtas sprendimas būtų ne tik teisėtas, bet ir teisingas, kad Teismo sprendimas užtikrintų Konstitucijos viršenybę Lietuvos teisinėje sistemoje, o tuo pačiu ir įgyvendintų Europos Žmogaus Teisių Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės reikalavimus, kad jis ne siaurintų, o plėstų žmogaus teisių apsaugos garantijas. Šiuos standartus nuosekliai siekėme įgyvendinti 2011 metais.

Be vis sudėtingėjančių bylų nagrinėjimo praėję metai buvo išskirtiniai tuo, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas realiai pradėjo įgyvendinti naujas funkcijas, kurias įstatymų leidėjas jam patikėjo 2010 metų pabaigoje priimtais Teismų įstatymo ir kitų teisės aktų pakeitimais. Tai ir administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimas, ir žemesnių teismų administracinės veiklos priežiūra. Greta išsiplėtusių Aukščiausiojo Teismo funkcijų reikėtų paminėti ir vis intensyvėjantį Teismo bendradarbiavimą su mokslo, švietimo, nevyriausybinio sektoriaus organizacijomis bendrų konferencijų, diskusijų, mokymų ar tiesiog nuomonių pasikeitimo forma. Galiausiai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylas ir jausdamas visuomenės problemas, praėjusiais metais teikė pasiūlymus ir pastabas dėl teisės aktų projektų, kurie prisidėtų prie teisinės sistemos tobulinimo.

Šiame metiniame pranešime Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai skaitytojui pristato aktualiausias Teismo praktikos 2011 metais tendencijas. Tikimės, kad tai sudomins ne tik teisininkus, bet ir kitus asmenis, kuriems rūpi teismų veikla. Suvokdami Teismo veiklos reikšmę, neabejojame, kad ir 2012 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sieks įgyvendinti savo misiją bei stiprins žmogaus teisių teisminę apsaugą. Tam tikimės Jūsų palaikymo.

Pagarbiai
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo
pirmininkas

Gintaras Kryževičius

Civilinių bylų skyriaus pirmininkė
Janina Stripeikienė

TEISINIO GINČO PATEKIMAS Į LIETUVOS AUKŠČIAUSIĄJĮ TEISMĄ IR AKTUALI JO PRAKTIKA

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – vienintelis kasacinis teismas Lietuvoje. Kasacija nėra trečioji ginčų nagrinėjimo instancija, tačiau išimtinė pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų priimtų sprendimų kontrolės forma. Išskirtinis bendrosios kompetencijos teismų sistemoje kasacinio teismo veiklos pobūdis realizuojamas kasacinių skundų priimtumo ir nagrinėjimo mechanizmų įgyvendinime.

Lietuvos Aukščiausiame teisme, priešingai nei pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, šalių skundai priimami ne tik nuodugnai patikrinus procesiniams dokumentams keliamus formaliuosius reikalavimus (pvz., ar sumokėtas žyminis mokestis), bet ir įsitikinus, ar kasacinis skundas atitinka specifinius jam keliamus reikalavimus, įtvirtintus Civilinio proceso kodekso 346 straipsnio nuostatose. Dėl kasacinių skundų atrankos sistemos Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nagrinėjami ne visi gauti kasaciniai skundai, bet tik tie, kuriuos po patikros priima teisėjų atrankos kolegijos. Teisme vidutiniškai priimama nagrinėti apie trečdalį visų gautų skundų.

Tokią selektyvią kasacinių skundų priimtumo sistemą lemia išskirtinė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo paskirtis. Be visiems Lietuvos teismams būdingos konstitucinės funkcijos – vykdyti teisingumą (LR Konstitucijos 109 straipsnis), t. y. derinant šalių interesus bei siekiant socialinės taikos visuomenėje, išspręsti šalių ginčą (privačioji funkcija), išskirtinė kasacinio teismo priedermė – užtikrinti vienodą teismų praktikos formavimą, panaikinti jos netolygumus, sukurti naujus teisės aiškinimo ir taikymo pavyzdžius (viešoji funkcija). Derindamos kasacijos viešosios ir privačiosios funkcijas, teisėjų atrankos kolegijos priima nagrinėti tik tokius kasacinius skundus, kuriuose keliami neaiškūs teisės, ypatingos svarbos, socialiai jautrūs klausimai, turintys įtakos teisės plėtrai bei vystymuisi Lietuvoje. Atsižvelgdamas į tai bei į poreikį, kad kasaciniame teisme kvalifikuotai būtų sprendžiami teisės, bet ne fakto klausimai, Lietuvos įstatymų leidėjas nustatė, kad kasacinį skundą privalo surašyti profesionalūs teisininkai.

Pažymėtina, kad, remiantis Lietuvos konstitucine doktrina ir praktika bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, atsisakymas priimti nagrinėti kasacinį skundą nereikia teismo atsisakymo vykdyti teisingumą, nes šalių ginčas jau nagrinėtas dvejose teismų instancijose, kuriose proceso dalyviai patys ar atstovaujami kvalifikuotų teisininkų galėjo pateikti ginčui svarbias aplinkybes, nurodyti reikšmingus faktus bei įrodymus. Dėl to kasacinis teismas neperžiūri pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose nagrinėtose bylose nustatytų

aplinkybių, o tik sprendžia, ar teismai tinkamai aiškino ir taikė teisę. Kita vertus, dėl teisinio saugumo ir teismų sistemos stabilumo instancinė ginčų nagrinėjimo sistema negali būti beribė, bylos negali būti nagrinėjamos ir persvarstomos keliolikoje jurisdikcijoje.

Kasacinio teismo praktiką, kartu Lietuvos teisės vystymąsi lemia ne tik kasacinių skundų kiekis, priimtų ir nepriimtų skundų santykis, bet ir šiuose keliamos teisės aiškinimo ir taikymo problemos. Kasacinių skundų turinys, taigi ir šiuolaikinės teisės vystymosi tendencijos atspindi šiuo metu visuomenėje vyraujančias problemas, kurias būtų galima suskirstyti į šias grupes: socialinio pobūdžio klausimai, problemos, siejančios šiuolaikinės ekonomikos dalyvius, taip pat santykiai tarp asmens ir valstybės.

Prie socialinio pobūdžio klausimų išskirtina kasacinė praktika dėl paveldėjimo, tėvų ir vaikų santykių (išlaikymo, gyvenamosios vietos nustatymo), sutuoktinių santykių (turto dalybos, ryšiai su bendrais ar atskirais kreditoriais), dėl bendraturčių tarpusavio santykių (kaimynų ginčai), dėl darbdavių ir darbuotojų ginčų ir pan.;

Prie problemų, siejančių šiuolaikinės ekonomikos dalyvius priskirtina Teismo praktika dėl skolininkų ir kreditorių santykių, ypač atsiskaitymo (sutarčių vykdymas, nutraukimas, skolos, delspinigiai), dėl kreditorių turtinių interesų derinimo su skolininkų apsauga (hipoteka, laidavimas, garantijos), dėl ekonominės krizės pasikeitusių santykių modifikavimosi (įmonių restruktūrizavimas, bankrotas), taip pat išskirtina kasacinė praktika dėl atskirų sutarčių, reikšmingų ekonomikai (ranga, viešieji pirkimai);

Prie santykių tarp asmens ir valstybės priskirtina kasacinė praktika dėl socialinio būsto, nusavintos nuosavybės atkūrimo, pacientų teisių apsaugos ir pan.

Toliau pateikiamos aktualios, ypač reikšmingos šiuo laikotarpiu kasacinės praktikos apžvalgos, kurias pristato kasacinio teismo teisėjai (visos kasacinio teismo nutartys ir atskirai, aktualiausių iš jų, santraukos, yra pavišintos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto tinklalapyje).

Civilinių bylų skyriaus teisėja
Janina Januškienė

**GINČŲ, SUSIJUSIŲ SU ŠEIMOS TEISINIAIS SANTYKIAIS,
TEISE Į PRIVATAUS GYVENIMO, BŪSTO NELIEČIAMYBĖS GERBIMĄ,
SOCIALINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ IR LAISVIŲ APSAUGA,
NAGRINĖJIMO AKTUALIJOS**

Klasikinės – šeimos teisės srityje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas toliau nuosekliai plėtojo praktiką, orientuotą į pareigos ir atsakomybės problemos išryškinimą, skatinantį suvokimą, kad santuokos nutraukimas nėra tik juridinio fakto nustatymas, jis, be kita ko, gali lemti buvusiems sutuoktiniams tęstinio pobūdžio pasekmes (pareigas). Kasacinis teismas, pildydamas ankstesnę jurisprudenciją dėl buvusio sutuoktinio išlaikymo ir atlikdamas savotišką socialinio teisingumo, lygybės sergėtojo funkciją išlaikymo santykių srityje, akcentavo, kad išlaikymui sutuoktiniui priteisti vienodai svarbūs abu aspektai – tiek išlaikymo reikalingumas (poreikis), tiek ir galimybė išlaikymą teikti.

Santuokos nutraukimo bylose, ginant labiausiai pažeidžiamo subjekto – vaiko teises ir interesus, įvyko tam tikras proveržis, pabrėžiant vaiko, kaip teisės subjekto, atskirumą. Šiais metais priimtose nutartyse Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pažymėjo, kad išlaikymas priteisiamas vaikui, o ne jo įstatyminiam atstovui (tėvams ar globos institucijai, jei vaikas globojamas valstybės), jog tėvas, su kuriuo lieka gyventi vaikas, tėra vaikui priteisto išlaikymo, kaip vaiko turto, tvarkytojas. Nurodyto pobūdžio bylose ieškant socialinio teisingumo, teisingos susikirtusių interesų pusiausvyros, taip pat akcentuota išlaikymą teikiančio subjekto galimybė kontroliuoti išlaikymo panaudojimą. Be to, šioje bene gausiausioje šeimos bylų kategorijoje, gindamas prioritetinį vaiko interesą, kasacinis teismas suformavo naują taisyklę dėl laiko, nuo kurio gali būti mažinamas nepilnamečiam vaikui priteistas išlaikymas – mažesnio dydžio išlaikymas priteisiamas nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Atitinkamai aplinkybės, siejamos su išlaikymą teikiančio vieno iš tėvų turtinės padėties pablogėjimu, neturi teisinės reikšmės įsiteisėjusiu teismo sprendimu pripažintos vaiko turtinės teisės į išlaikymą sumažinimo momentui. Puoselėjant geriausių vaiko interesų užtikrinimo principą, išaiškinta ir tai, kad naujos santuokos sudarymo aplinkybė savaime negali pakeisti teismo nustatyto vaiko išlaikymo dydžio ir būdo.

Atskirą bylų kategoriją sudarė bylos dėl pilnamečių vaikų išlaikymo. Šioje srityje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formavo praktiką, atspindinčią atsakingo, sąmoningos visuomenės nario ugdymo poreikį. Plėtodamas ankstesnę jurisprudenciją dėl išlaikymo pilnamečiam vaikui, besimokančiam aukštojoje mokykloje išlaikymo sąlygų, kasacinis teismas

papildomai akcentavo ne tik tokio vaiko realiai gaunamas pajamas, bet ir protingą galimybių jas gauti išnaudojimą (pvz., valstybės remiamas paskolas) bei sąžiningą ir pažangų mokymąsi. Nurodytose bylose teismas taip pat papildė praktiką dėl momento, nuo kurio gali būti priteistas išlaikymas pilnamečiam vaikui.

Atskirai norėtųsi paminėti bylas dėl iškeldinimo iš būsto (tiek socialinio, tiek privataus), kuriose kasacinio teismo jurisdikcijai perduotą problemą reikėjo svarstyti ne tik nacionalinių teisės aktų, bet ir valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, kurių, kaip valstybės sudėtinės teisinės sistemos dalies, reikšmingumas dažnai nepakankamai įvertinamas, kontekste. Šiais metais Lietuvos Aukščiausias Teismas priėmė ne vieną sprendimą, kuriame vaiko teisės ir interesai buvo pagrindas atidėti iškeldinimą iš gyvenamųjų patalpų, pavyzdžiui, iki pilnametystės – vaikui gyvenant seneliams priklausančiame būste, tam tikram laikotarpiui – kai socialinis būstas užimtas be jokio teisinio pagrindo ir pan.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirmiau nurodyto pobūdžio bylos, ypač socialinio būsto srityje, atskleidė ir tai, kad kartais vaiko teisių ir interesų apsauga, jos suabsoliutinimas naudojama kaip argumentas „įteisinti“ savo neteisėtus veiksmus, aplenkti socialiniam būstui išsineuoti nustatytas procedūras.

Kasacinis teismas poreikį kovoti su piktnaudžiavimu valstybės teikiama socialine parama socialinio būsto srityje išryškino ir kitose bylose, kuriose nebuvo keliamas vaiko teisių ir interesų klausimas. Bylose dėl socialinio būsto nuomos sutarties nutraukimo ypatumų pateiktas naujas išaiškinimas dėl savivaldybės pareigos pasiūlyti nuomininkui, neturinčiam galimybės susimokėti už nuomojamo gyvenamojo būsto nuomą ir komunalines paslaugas, persikelti į mažesnę būstą, atitinkamai – nuomininkui nepagrįstai atsisakius, tai galėtų būti laikoma piktnaudžiavimu ir sudarytų pagrindą jį iškeldinti. Ieškant interesų pusiausvyros ir vengiant neproporcingos naštos labiausiai visuomenėje pažeidžiamoms grupėms perkėlimo, nutraukiant socialinio būsto nuomos sutartį, savivaldybei nustatyta pareiga įrodyti (socialiai orientuotas požiūris), kad asmuo sąmoningai vengia įgyti pajamų nuompinigių ar mokesčio už komunalinius patarnavimus mokėjimui bei taip piktnaudžiauja savo socialinėmis garantijomis. Šios kategorijos bylose, be kita ko, pateikta naujų svarbių išaiškinimų dėl socialinio būsto, kaip tokio, apibrėžimo bei pradėta eiti link naujos praktikos dėl teisės normų, reglamentuojančių gyvenamųjų patalpų nuomos sutarčių, sudarytų iki 2002 m. gruodžio 31 d., sąlygas ir nutraukimą formavimo.

Tenka pastebėti, kad visuomenėje vis dar nepakankamai suvokiama būtinybė tinkamai pripažinti ir ginti asmens neturtines teises. Kaip tam tikrą progresyvų poslinkį galima būtų išskirti Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nagrinėtas bylas dėl fundamentalios asmens teisės žinoti savo kilmę. Šiais metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas papildė ankstesnę praktiką dėl biologinės tėvystės nustatymo ir akcentavo, kokios aplinkybės vertintinos tais atvejais, kai atsisakoma atlikti DNR testą, taip pat pateikė naujų išaiškinimų dėl teismo galimybės išimtiniais atvejais išnagrinėti bylą atsakovui nedalyvaujant.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir toliau lieka dėmesingas asmenų, kuriuos siekiama pripažinti neveiksniais, materialinių ir procesinių teisių apsaugai, ypač atsižvelgiant į tai, kad praktinis tokių asmenų teisių gynimas ir nacionalinis veiksnio ribojimo klausimų reglamentavimas (ne visiškai atitinkantis tarptautinius standartus, kuriuos valstybės įsipareigojo užtikrinti) kinta lėtai.

Kaip svarbios demokratijos pamokos išskirtinos bylos, susijusios su susirinkimų ir asociacijos laisvės įgyvendinimu. Jose kasacinis teismas akcentavo, kad demokratinėje visuomenėje naudojimas pirmiau nurodytomis laisvėmis taip pat garantuojamas

nepopuliarių pažiūrų ar priklausantiems mažumoms asmenims, palaikantiems bendras idėjas ar interesus ir siekiantiems atvirai reikšti nuomonę dėl kontraversišκών klausimų, veikiančių visuomenę.

(Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje N. S. v. R. I., bylos Nr. 3K-3-8/2011; 2011 m. sausio 25 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje R. B. v. M. B., bylos Nr. 3K-3-11/2011; 2011 m. kovo 28 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje G. S. v. I. S., bylos Nr. 3K-3-128/2011; 2011 m. balandžio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje VŠĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, VŠĮ Lygių galimybių plėtros centras v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-144/2011; 2011 m. balandžio 28 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje R. K. v. D. R., bylos Nr. 3K-3-218/2011; 2011 m. gegužės 9 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje S. Ž. v. J. Ž., bylos Nr. 3K-3-233/2011; 2011 m. birželio 7 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Kauno miesto savivaldybė v. S. V. ir M. V., bylos Nr. 3K-3-267/2011; 2011 m. birželio 14 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje L. D. v. V. M., bylos Nr. 3K-3-279/2011; 2011 m. liepos 18 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje J. P. v. R. S., bylos Nr. 3K-3-325/2011; 2011 m. lapkričio 28 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal V. Ž. skundą dėl antstolės veiksmų, bylos Nr. 3K-3-487/2011; 2011 m. gruodžio 15 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje K. S. v. V. S., bylos Nr. 3K-3-516/2011; 2011 m. gruodžio 29 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Vilniaus miesto savivaldybė v. S. U., bylos Nr. 3K-3-557/2011; 2011 m. gruodžio 30 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje D. K. v. Kauno miesto savivaldybė, bylos Nr. 3K-3-560/2011).

Civilinių bylų skyriaus teisėja
Birutė Janavičiūtė

GINČŲ, SUSIJUSIŲ SU PAVELDĖJIMO TEISINIAIS SANTYKIAIS, NAGRINĖJIMO AKTUALIJOS

2011 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai plėtojo praktiką paveldėjimo teisinių santykių srityje. Pažymėtina, kad vis daugiau asmenų išvykstant dirbti į kitas valstybes nares ar ten įsigyjant turto, paveldėjimo klausimai tampa vis labiau aktualūs ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos mastu. Didėjant paveldėjimo klausimų svarbai ir šių santykių tarptautiškumui, bei atsižvelgiant į tai, kad šis klausimas iki šiol nebuvo sureguliuotas Europos Sąjungos lygiu, šiuo metu vyksta naujo reglamento, kuriuo bus supaprastintas tarptautinio paveldėjimo tvarkymas, priėmimo procedūra. Reglamento priėmimas turėtų ne tik palengvinti paveldėtojų teisių įgyvendinimą praktikoje, bet ir lemti teismų, sprendžiančių paveldėjimo teisinius ginčus, praktikos pokyčius.

Apžvelgiant praėjusių metų praktiką, visų pirma pastebėtina, kad asmenys paveldėjimo procese vis dažniau naudojami teise sudaryti sutartis dėl paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo. Pateikdamas išaiškinimus, susijusius su įpėdinių teise sudaryti paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo sutartį, kasacinis teismas pažymėjo, kad paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo sutartimi priėmus palikimą įpėdinis gali perleisti palikimą kaip visumą, t. y. perleisti teises į jam paliktą turtą ir skolas (aktyvą ir pasyvą). Skirtingai nei įprasto pirkimo–pardavimo atveju, paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo sutarties dalykas yra paveldėjimo teisės, o ne konkretus turtas ar jį sudarantys individualizuoti daiktai. Svarbu tai, kad paveldėjimo teisėmis į palikimą įpėdinis disponuoja nuo palikimo priėmimo iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo, tuo tarpu užbaigus paveldėjimo procedūras gali būti sudaroma paveldėtų daiktų ir kito turto, o ne paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo sutartis.

Sprendžiant įpėdinių atsakomybės už palikėjo skolas klausimus, kasacinio teismo praktika buvo plėtojama kreditorių teisių apsaugos linkme. Kaip žinia, konkrečiam įpėdiniui (įpėdiniam) kartu su paveldėtu turtu pereina ir pareiga atsakyti už palikėjo skolas. Palikimą priėmus keletui įpėdinių pagal apyrašą, įstatymas nenumato kokia tvarka įpėdiniai atsako už palikėjo skolas. Įvesdamas daugiau aiškumo minėtoje srityje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad esant keliems įpėdiniam jie už palikėjo skolas atsako solidariai (tai reiškia, kad kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium). Jeigu visas palikėjo prievolės įvykdo vienas įpėdinis, jis įgyja teisę reikalauti iš kitų įpėdinių dalies, atitinkančios jų paveldėtą palikimo dalį.

Daugėjant klausimų dėl mirusio skolininko pakeitimo įpėdiniu vykdymo procese galimybės, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė naujus teisės išaiškinimus minėtoje srityje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad išieškotojo ar skolininko įpėdiniai pagal testamentą ar įstatymą savaime negali būti laikomi ir procesinių teisių perėmėjais. Tam, kad įpėdinis paveldėtų turtą, jis turi palikimą priimti, tik tokiu atveju, jis gali būti pakeičiamas išieškotoju ar skolininku vykdymo procese. Paveldėjimo atveju reikšminga ir tai, kad kreditorius, siekiantis, kad palikėjo prievolę (skolą) perimtų skolininko įpėdinis (taip pat valstybė), turi pareikšti apie tai įstatymo nustatyta tvarka. Informaciją apie vykdomą kreditoriaus reikalavimą gali pateikti tiek patys kreditoriai, tiek jų įgalioti asmenys, taip pat asmenys vykdantys skolos išieškojimą iš palikėjo turto. Tinkamu kreditoriaus reikalavimo pareiškimu laikytinas ir viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas.

Atkreiptinas dėmesys ir į naujus teisės išaiškinimus dėl užsienio valstybės piliečių teisės paveldėti žemės ūkio paskirties žemę. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą užsienio subjektai negali nuosavybės teise turėti žemės ūkio paskirties žemės Lietuvoje, tačiau gali ją paveldėti bendraisiais įstatyme nustatytais pagrindais. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nagrinėta byla, kai užsienio valstybės pilietis palikimą priėmė, faktiškai pradėdamas paveldimą turtą valdyti. Teismas išaiškino, kad užsienio valstybės piliečiui kreipusis į teismą Lietuvoje dėl palikimo priėmimo, faktiškai pradėjus valdyti turtą, fakto nustatymo ir teismui tokį prašymą patenkinus, notaras nustatyta tvarka išduoda įpėdiniui paveldėjimo teisės liudijimą, kuriame nurodo, kad įpėdinis turi teisę į pinigų sumą, gautą pardavus paveldėtą žemę. Toks paveldėjimo teisės liudijimas yra pagrindas įpėdiniui kreiptis į kompetentingą instituciją ir pradėti žemės pardavimo procesą.

(Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 28 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje M. V. v. E. Ž., bylos Nr. 3K-3-135/2011; 2011 m. gegužės 17 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje antstolė L. U. D. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, bylos Nr. 3K-3-243/2011; 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. B. v. R. K. ir kt., bylos Nr. 3K-3-348/2011; 2011 m. spalio 11 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal S. V. W. pareiškimą dėl juridinių faktų nustatymo, bylos Nr. 3K-3-381/2011; 2011 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal antstolės R. M. prašymą pakeisti skolininką vykdymo procese, bylos Nr. 3K-3-533/2011; 2011 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal antstolio J. K. pareiškimą dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese, bylos Nr. 3K-3-540/2011).

Civilinių bylų skyriaus teisėjas
Antanas Simniškis

GINČŲ, SUSIJUSIŲ SU DARBO TEISINIAIS SANTYKIAIS, NAGRINĖJIMO AKTUALIJOS

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, susijusi su darbo teisiniais ginčais, 2011 metais nuosekliai plėtota darbuotojų teisių apsaugos stiprinimo linkme. Tokias tendencijas natūraliai sąlygojo apsauginė darbo teisės funkcija ir poreikis užtikrinti viešąjį interesą ginant darbuotoją kaip silpnesniąją darbo santykio šalį, kita vertus – prie darbuotojo teisių apsaugos stiprinimo poreikio prisidėjo su ekonominėmis problemomis susiję darbo rinkos pokyčiai, darbo ir socialinių santykių dinamiškumo augimas, suaktyvėjęs darbuotojų konstitucinių teisių streikuoti ir jungtis į asociacijas įgyvendinimas.

Visų pirma atkreiptinas dėmesys į tai, kad pasisakydamas dėl aktyvaus teismo vaidmens darbo bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo aktualų išaiškinimą, kad teismo aktyvus vaidmuo darbo bylose nereiškia apeliacinės instancijos teismo teisės nesant darbdavio apeliacinio skundo peržengti bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas ir priimti darbuotojui blogesnę, negu buvo jo skūstas, sprendimą. Tokiu būdu užtikrinama darbuotojo teisė apskūsti jo vertinimu neteisėtą pirmosios instancijos teismo sprendimą, nesibaiminant, kad apeliacinės instancijos teismas pablogins jo padėtį, palyginus su pirmosios instancijos teismo nustatyta.

Suaktyvėjus asociacijų, tarp jų – profesinių sąjungų veiklai, taip pat darbuotojų teisės streikuoti įgyvendinimui, šie klausimai praėjusiais metais buvo itin aktualūs. Paminėtini išaiškinimai dėl pasekmių, kylančių nesumokėjus profesinei sąjungai nario mokesčio; papildomų garantijų suteikimo profesinės sąjungos nariams; darbuotojų teisės streikuoti įgyvendinimo.

Kaip žinia, profesinės sąjungos vykdydamos veiklą yra laisvos nusistatyti savo taisykles dėl narystės profesinėje sąjungoje, taip pat dėl savo veiklos organizavimo ir narystės mokesčių mokėjimo. Pasisakydamas dėl šių kertinių profesinių sąjungų veiklos principų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo, kad narystė profesinėje sąjungoje, o kartu ir nario mokesčio mokėjimas yra pagrįsti savanoriškumo principu. Dėl šios priežasties asmens (ar profesinės sąjungos struktūrinio padalinio) pašalinimo iš profesinės sąjungos galimybė už profesinės sąjungos nario mokesčio nemokėjimą pripažinta pakankama garantija profesinių sąjungų veiklai ir savanoriškumui užtikrinti, tokiais atvejais civilinės atsakomybės netaikant.

Turint omenyje, kad darbuotojų profesinių sąjungų pagrindinė funkcija yra ginti narių teises, atstovauti jų teisėtiems profesiniams, ekonominiams ir socialiniams interesams,

kartu yra svarbu užtikrinti, kad nebūtų paneigtas narystės profesinėje sąjungoje savanoriškumas, o papildomos garantijos dėl narystės profesinėje sąjungoje netaptų diskriminacinėmis darbuotojų, nesančių profesinės sąjungos nariais, atžvilgiu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžta, kad jeigu privilegijos yra tokio pobūdžio, kad verčia darbuotoją veikti norima linkme, t. y. suvaržo jo pasirinkimo laisvę būti profesinės sąjungos nariu ar šiai sąjungai nepriklausyti, tai jos gali būti kvalifikuojamos kaip diskriminuojančios. Darbuotojui suteikiama papildoma garantija dėl narystės profesinėje sąjungoje gali būti kvalifikuojama kaip diskriminacinė, jeigu pažeidžia kitų darbuotojų – ne profesinės sąjungos narių – teises, nustatytas įstatymuose ir kituose teisės aktuose.

Papildydamas savo ankstesnę praktiką dėl darbuotojų teisės streikuoti įgyvendinimo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo svarbų išaiškinimą, kad apribojimas darbuotojo galimybės, individualiai susitarus su darbdaviu dėl darbo sąlygų, vėliau geriausiai savo interesus ginti kolektyviai (profesinės sąjungos skelbiamu streiko būdu), nepagrįstai susiaurintų darbuotojo teisę pasinaudoti profesine sąjunga, kaip tam tikru savo darbo teisių garantu, taip pat sumenkintų profesinės sąjungos vaidmenį.

Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos 2011 metais matyti, kad itin aktualūs buvo darbo apmokėjimo klausimai. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendama dėl padidinto atlyginimo už darbą, esant nukrypimų nuo normalių darbo sąlygų, išaiškino, kad sudarant darbo sutartis dėl darbo, esant nukrypimų nuo normalių darbo sąlygų, turi būti nustatytas padidintas, palyginti su normaliomis darbo sąlygomis, darbo užmokestis ir darbo sutartyse aiškiai nurodyta, jog nustatytas tarifinis atlygis yra padidintas, atsižvelgiant į nukrypimus nuo normalių darbo sąlygų, kiek jis padidintas. Didesnis darbo užmokestis už darbą aptariamomis sąlygomis gali būti nustatomas tiek nustatant didesnę tarifinį atlygį, tiek tam tikrą priemonę. Sprendžiant dėl apmokėjimo darbuotojui prastovos laikotarpiu pabrėžta, kad tais atvejais, kai darbovietėje nėra (neegzistuoja) kito darbo (laisvos darbo vietos), atitinkančio prastovoje esančio darbuotojo profesiją, specialybę, kvalifikaciją, kuri jis (darbuotojas) galėtų dirbti nepakenkdamas savo sveikatai, jeigu prastovoje esantis darbuotojas jo rašytiniu sutikimu neperkeliamas į kitą darbą, už prastovos laiką, išskyrus buvimą darbo vietoje darbdavio reikalavimu, jam mokama pagal DK 195 straipsnio 1 dalį, t. y. apmokama ne mažesniu nei Vyriausybės nustatytu minimaliuoju valandiniu atlygiu už kiekvieną prastovos valandą. Pasisakant dėl apmokėjimo už viršvalandinį darbą, esant sutrumpintam darbo laikui akcentuota, kad pagal įstatymą darbuotojai, dirbantys sveikatai kenksmingose darbo sąlygose, turi teisę dirbdami sutrumpintą darbo laiką gauti nesumažintą (tokį pat kaip ir dirbantys visą darbo laiką) darbo užmokestį, o tuo atveju, kai dirba viršvalandžius – gauti pusantrą karto didesnę darbo užmokestį.

Kasacinis teismas taip pat nuosekliai plėtojo praktiką dėl Darbo kodekse nustatytų teisiųjų pasekmių, atsirandančių darbdaviui uždelsus atsiskaityti su atleidžiamu iš darbo darbuotoju arba darbuotoją neteisėtai atleidus iš darbo, taikymo.

(Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje AB „Autrolis“ v. Kauno troleibusų vairuotojų profesinė sąjunga, bylos Nr. 3K-3-15/2011; 2011 m. balandžio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje V. A. ir kiti. v. Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos, bylos Nr. 3K-7-83/2011; 2011 m. gegužės 2 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. J. v. UAB „Visagino transporto centras“, bylos Nr. 3K-3-212/2011; 2011 m. gegužės 17 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje I. G. v. Lietuvos ir Kanados UAB „Pajūrio mediena“, bylos Nr. 3K-3-247/2011; 2011 m. birželio 17 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje B. Š. v. UAB „Visagino

transporto centras“; bylos Nr. 3K-3-287/2011; 2011 m. liepos 12 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Lietuvos švietimo darbuotojų profesinė sąjunga v. Vilniaus švietimo darbuotojų profesinių sąjungų susivienijimas, bylos Nr. 3K-7-201/2011; 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje G. V. v. UAB „Alstom Power“, bylos Nr. 3K-3-350/2011; 2011 m. gruodžio 22 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje A. J. v. UAB „Liutgaras“, bylos Nr. 3K-3-541/2011).

Civilinių bylų skyriaus teisėjas
Algis Norkūnas

GINČŲ, SUSIJUSIŲ SU BANKROTO TEISINIAIS SANTYKIAIS, NAGRINĖJIMO AKTUALIJOS

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje 2011 metais komercinės teisės problemų nagrinėjimas užėmė itin svarbią vietą, o tai lėmė sudėtinga valstybės ekonominė situacija ir būtinybė finansinių sunkumų akivaizdoje užtikrinti verslo gyvybingumą. Kasacinis teismas pasisakė svarbiais klausimais dėl bendrovės vadovo atsakomybės už vengimą įmonei kelti bankroto bylą, dėl kreditorių teisių gynimo, taip pat pateikti išaiškinimai dėl laidavimo kaip akcesorinės prievolės, kurie itin svarbūs bankroto bylose tais atvejais, kai bankrutuojančios įmonės kreditorių interesai yra užtikrinti laidavimo prievole, taip pat dėl kitų asmenų teisių apsaugos tais atvejais, kai įmonei iškeliami bankroto byla.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į svarbią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, suformuotą bylose dėl vadovo atsakomybės už žalą, padarytą pažeidžiant pareigą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į kreditorių interesų apsaugos poreikį finansinio nestabilumo metu, pripažino, kad įmonės vadovui laiku nesikreipus dėl bankroto bylos iškėlimo jo vadovaujamai įmonei, vadovui gali kilti pareiga atlyginti dėl delsimo kreditoriams padarytą žalą. Praktikoje buvo išaiškinta, kaip asmenys gali ginti savo pažeistas teises dėl tokio vadovo delsimo, priklausomai nuo to, kada toks pažeidimas padarytas – iki 2008 m. liepos 1 d. ar po to, kai įsigaliojo aiškus įstatyminis vadovo atsakomybės reglamentavimas pagal Įmonių bankroto įstatymą. Jei vadovas delsė kreiptis į teismą dėl bankroto bylos pažeidimo iki 2008 m. liepos 1 d., tokiu atveju kyla jo civilinė atsakomybė pagal bendrąsias CK nuostatas, reglamentuojančias įmonės administracijos vadovo fiduciarinių pareigų nevykdymo padarinius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje įtvirtindamas būtinybę užtikrinti tinkamą visų kreditorių interesų apsaugą, pabrėžė, kad įmonės bankroto administratorius yra pagrindinis subjektas, turintis teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo, o gautos sumos panaudojamos proporcingai patvirtintiems kreditorių reikalavimams tenkinti. Tais atvejais, jeigu pati bankrutuojanti įmonė (jos administratorius) savo teisės reikalauti žalos atlyginimo neįgyvendintų, kreditoriai turi galimybę dėl žalos atlyginimo į teismą kreiptis su netiesioginiu ieškiniu. Ir šiuo atveju, siekiant užtikrinti visų kreditorių interesų apsaugą, gautos sumos naudojamos visų kreditorių interesų tenkinimui, o patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas būtų įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bankroto bylose ir toliau buvo siekiama užtikrinti civilinių teisinių santykių maksimalų stabilumą, kai įmonei yra iškeliami bankroto

byla, ir tokiu būdu sudaryti visas galimybes kreditoriams bankroto byloje maksimaliai patenkinti savo interesus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad administratoriui leidžiama vykdyti iki bankroto bylos iškėlimo sudarytas įmonės sutartis, jeigu tokių sutarčių vykdymas naudingas bankrutuojančiai įmonei ir jos kreditoriams. Bankroto administratorius, sprenddamas, ar sutartis turėtų būti vykdoma toliau, turi įvertinti sutarties vykdymo naudingumą bankrutuojančiai įmonei ir jos kreditoriams. Pažymėtina, kad kreditorių teisėtų interesų apsauga užtikrinama ir tuo aspektu, jog bankrutuojanti įmonė gali būti laikoma konkurencijos teisės subjektu, taigi bankrutuojančios įmonės, o kartu ir visų jos kreditorių interesai gali būti saugomi per konkurencijos teisę. Bankrutuojančią įmonę pripažinus konkurencijos teisės subjektu, akivaizdu, kad ji taip pat gali patirti nuostolių dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų jos atžvilgiu, o jei dėl to bankrutuojanti įmonė patiria nuostolių, juos išieškoti galima remiantis konkurencijos teisės nuostatomis.

Neabejotinai didžiausią susidomėjimą 2011 metais teisės teoretikų ir praktikų tarpe sukėlė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, kuriose buvo pasisakyta dėl laidavimo kaip papildomos prievolės ir laiduotojo atsakomybės, bankrutavus pagrindiniam skolininkui, apimties klausimas skolininkui (įmonei) iškėlus bankroto bylą, taip pat laidavimo ir įkeitimo santykio klausimai, kai skolininkui iškeliama bankroto byla. Didžioji dalis kasacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų laikėsi nuomonės, kad laiduotojas negali būti atsakingas didesniu mastu negu skolininkas, todėl laiduotojui nekyla pareiga atlyginti bankrutuojančio skolininko prisiimtas netesybas (palūkanas). Šia praktika Lietuvos Aukščiausiasis Teismas siekė įtvirtinti įkaito davėjo teisių apsaugą bankroto procese taip užtikrinant, kad nė viena iš laidavimo teisinių santykių šalių nepatirs nepagrįstų padarinių, siejamų su bankroto bylos iškėlimu. Laidavimo atveju yra dvi prievolės: pagrindinė (siejanti skolininką ir kreditorių), bei šios pagrindinės prievolės papildoma prievolė (siejanti laiduotoją ir kreditorių). Teismas išaiškino, kad laiduotojas gali būti laikomas atsakingu tik tokiu mastu, koku skolininkas neįvykdė pagrindinės prievolės. Neabejotinai, ir laidavimo atveju galioja sutarčių laisvės principas, kuris laidavimo sutartyje leidžia nustatyti mažesnę laiduotojo atsakomybę. Taigi netesybų ir palūkanų skaičiavimas, kuris yra nutraukiamas skolininkui – bankrutuojančiai įmonei bankroto bylos iškėlimo atveju, turi būti aiškinamas ir kaip nutraukiamas laiduotojo atžvilgiu taip užtikrinant, kad laiduotojas netaps atsakingas už didesnę apimties prievolę nei kad ta, kurios neįvykdė bankrutuojanti įmonė iki kol jai buvo iškelta bankroto byla.

Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija taip pat akcentavo kreditoriaus teisių gynimo svarbą tais atvejais, kai dėl laiduotojo prievolės apimties, kai kreditoriaus (įkaito turėtojo) reikalavimas liko nepatenkintas dėl skolininko bankroto byloje susidariusių bankroto administravimo išlaidų. Plenarinė sesija nurodė, kad jei išskaičiavus administravimo išlaidas iš lėšų, gautų pardavus įkeistą turtą, likusių lėšų nepakanka visiškai padengti įkeitimu (hipoteka) užtikrintą kreditoriaus reikalavimą, dėl likusios nepatenkinto reikalavimo dalies hipotekos kreditorius išsaugo savo reikalavimą į bankrutuojantį skolininką, o dėl nepatenkinto kreditoriaus reikalavimo dalies laiduotojui išlieka solidarioji prievolė kartu su pagrindiniu skolininku.

(Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutarimą, priimtą civilinėje byloje AB DNB bankas (buvęs AB DnB Nord bankas) v. A. J., S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011; 2011 m. kovo 25 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje N. G. v. BUAB „Limantra“, bylos Nr. 3K-3-130/2011; 2011 m. balandžio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje AB „Swedbank“ v. G. D., bylos Nr. 3K-7-61/2011; 2011 m. gegužės 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., bylos

Nr. 3K-3-228/2011; 2011 m. gegužės 9 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje AB DnB NORD bankas v. BUAB „Gertauta“, bylos Nr. 3K-3-230/2011; 2011 m. spalio 4 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“, UAB „Agrolitas Impeks Lesma“, bylos Nr. 3K-3-366/2011; 2011 m. gruodžio 30 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje pagal BUAB „Prostinvest“ administratoriaus prašymą dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo, bylos Nr. 3K-3-545/2011).

Civilinių bylų skyriaus teisėjas
Egidijus Laužikas

GINČŲ, KYLANČIŲ VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ SRITYJE, NAGRINĖJIMO AKTUALIJOS

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo jurisprudencijoje toliau plėtojo šių santykių deformalizavimo praktiką, iškeldamas viešaisiais pirkimais siekiamus tikslus, pirmiausia nesuvaržytą tiekėjų konkurenciją, taip pat Teismas didelį dėmesį skyrė tiekėjų pasiūlymo vertinimo problematikai bei veiksmingai tiekėjų pažeistų teisių gynybai.

Buvo pakeista iki tol gyvavusi Lietuvos apeliacinio teismo praktika dėl tiekėjų negalimumo tikslinti kvalifikacijos duomenis, kai pateikti ne visi ją pagrindžiantys dokumentai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo kvalifikacinių duomenų kaip objektyvios kategorijos koncepciją, tiekėjų kvalifikacijai nustatytą reikalavimą atskyrė nuo reikalavimo jos pagrindimui, išskyrė atvejus, kada tiekėjai gali patikslinti savo pasiūlymo dalį dėl kvalifikacijos duomenų, o kada yra ribojami.

Kasacinis teismas taip pat nuosekliai formavo praktiką dėl perkančiosios organizacijos veiksmų vertinant tiekėjų pasiūlymų atitiktį kitiems tiekėjų reikalavimams (pvz., jungtinės veiklos sutarties formai, neteistumo pažymai) bei reikalavimams pirkimo objektui (techninei specifikacijai). Spręsta, kad minimalios formalaus pobūdžio neatitiktys nesudaro teisėto pagrindo atmesti tiekėjo pasiūlymo, ypač tais atvejais, kai jam nebuvo suteikta galimybė teisėtai būdais šiuos formalius trūkumus ištaisyti.

Kasacinis teismas taip pat pasisakė dėl pirkimo sąlygų teisėtumo (pvz., ribojimo pateikti pasiūlymą abejoms pirkimo dalims), dėl pirkimo sąlygų aiškinimo ir taikymo, atsižvelgiant į kitus specializuotus teisės aktus, taip pat dėl teismo sprendimo, kuriuo pirkimo sąlyga pripažįstama neteisėta ir naikinama, padarinių tolesnei pirkimo eigai.

Reikšmingą kasacinio teismo viešųjų pirkimų ginčų jurisprudencijos dalį sudarė praktika dėl veiksmingos tiekėjų pažeistų teisių gynybos aiškinant, kokias pareigas tiekėjams ikiteisminėje ginčų stadijoje turi perkančioji organizacija, pretenzijos padavimo svarbą ir jos turinį, pretenzijos terminų skaičiavimą tais atvejais, kai ginčijamos aplinkybės paaiškėja po pretenzijos padavimo, perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų padarinius, nustačius neteisėtus veiksmus dėl netinkamo laimėtojo išrinkimo, taip pat padarinius neteisėtai sudarytai viešojo pirkimo sutarčiai, restitucijos taikymui ir šalių grąžinimui į pirminę prieš pažeidimą buvusią padėtį, be to, tiekėjo galimybę prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos.

Kasacinio teismo praktikoje pirmą kartą buvo pasisakyta apie tai, kad tiekėjai jiems Viešųjų pirkimų įstatymo suteikta teise ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus turi naudotis neperžengdami socialiai atsakingo ieškovo veiksmų ribų, nepažeisdami bendrųjų teisingumo ir sąžiningumo imperatyvų. Nustatius, kad proceso šalis sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, spręstina dėl tokių veiksmų padarinių (CPK 95 straipsnio 1 dalis).

(Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Mindoza“ v. Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, bylos Nr. 3K-3-119/2011; 2011 m. balandžio 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Akordas 1“ v. Visagino savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-158/2011; 2011 m. gegužės 9 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Kanalų valymas“ v. UAB „Aukštaitijos vandenys“, bylos Nr. 3K-3-231/2011; 2011 m. gegužės 24 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Specialus autotransportas“ v. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-249/2011; 2011 m. birželio 10 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Nuaras“ v. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-297/2011; 2011 m. birželio 27 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Kamesta“ ir Krevox Europejskie Centrum Ekologiczne Sp. z. o. o. v. AB „Klaipėdos vanduo“, bylos Nr. 3K-3-293/2011; 2011 m. liepos 1 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje VŠĮ Kompiuterinių programų mokymo centras v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-311/2011; 2011 m. lapkričio 2 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje akcinė bendrovė „Požeminiai darbai“, Stulz–Wasser und Prozestechnik GmbH v. Utenos rajono savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-407/2011; 2011 m. lapkričio 24 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje AB TEO LT v. Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos, bylos Nr. 3K-3-458/2011; 2011 m. lapkričio 24 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje AB „Panevėžio statybos trestas“ v. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija (Panevėžio apskrities viršininko administracijos teisių perėmėja); Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiasis prokuroras v. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, uždaroji akcinė bendrovė „Pireka“, bylos Nr. 3K-3-436/2011; 2011 m. gruodžio 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Statybos ir restauravimo darbai“ v. Maironio lietuvių literatūros muziejus, bylos Nr. 3K-3-509/2011; 2011 m. gruodžio 14 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Ecovita“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, bylos Nr. 3K-3-506/2011; 2011 m. gruodžio 27 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Izraelio bendrovė eVigilo Ltd v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, bylos Nr. 3K-7-404/2011;).

KASACIJA IR KASACINIŲ SKUNDŲ PRIIMTINUMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESE

Lietuvoje baudžiamosios bylos pirmąją instanciją nagrinėjamos apylinkės arba apygardos teismuose. Šių teismų priimtų, bet dar neįsiteisėjusių nuosprendžių ir galutinių nutarčių teisėtumą bei pagrįstumą gali patikrinti apeliacinės instancijos teismai: jei pirmąją instanciją bylą nagrinėjo apylinkės teismas – apygardos teismas, o jei pirmąją instanciją bylą nagrinėjo apygardos teismas – Lietuvos apeliacinis teismas. Pastarųjų teismų sprendimai, priimti išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka, įsiteisėja nuo jų paskelbimo dienos ir yra vykdytini.

Tačiau baudžiamasis procesas ne visais atvejais baigiasi apeliacinės instancijos teisme. Lietuvos Respublikos įstatymai numato kasacijos galimybę įsiteisėjusiems nuosprendžiams ar nutartims, priimtiems pirmosios ar apeliacinės instancijos teismuose. Taigi, net ir tuo atveju, jei priimtas teismo nuosprendis ar nutartis yra įsiteisėjęs ir vykdytinas, baudžiamoji byla gali būti peržiūrima.

Vienintelis Lietuvos teismas, nagrinėjantis baudžiamąsias bylas kasacine tvarka, yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – Teismas). Būtent šiam teismui yra suteikta išskirtinė teisė nagrinėti bylas dėl jau įsiteisėjusių teismų nuosprendžių ar nutarčių.

Vis dėlto, kuo gi skiriasi kasacija, pavyzdžiui, nuo apeliacijos, kuri taip pat yra teismo priimtų nuosprendžių ir galutinių nutarčių kontrolės forma? Vienas esminių kasacijos ypatumų, skiriančių ją nuo apeliacinės sprendimų kontrolės, yra tas, kad nagrinėdamas bylą, kasacinis teismas priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas, patikrina tik teisės taikymo aspektu arba, kitaip sakant, sprendžia tik teisės klausimus (BPK 376 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, pavyzdžiui, kad Teismas, nagrinėdamas baudžiamąsias bylas kasacine tvarka, byloje surinktų įrodymų iš naujo nevertina, naujų įrodymų nerenka, nenustatinėja faktinių bylos aplinkybių. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas nagrinėja tiek teisės, tiek fakto klausimus, ir gali, pavyzdžiui, atlikti įrodymų tyrimą, iš naujo įvertinti įrodymus, nustatyti kitas nei pirmosios instancijos teismo nuosprendyje (nutartyje) nurodytas faktines aplinkybes. Taigi, šia prasme Teismo įgaliojimai yra siauresni nei apeliacinės instancijos teismo. Tačiau fakto klausimai juk gali būti tinkamai patikrinti ir apeliacinės instancijos teisme. Tuo tarpu Teismas, būdamas vieninteliu kasacinės instancijos teismu Lietuvoje, atlieka išskirtines funkcijas, užtikrindamas teisės aiškinimo ir taikymo vienodumą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat teisės vystymąsi ir tęstinumą.

Kaip ir kitose instancijose, taip ir kasaciniame teisme baudžiamosios bylos nagrinėjamos pagal iš anksto nustatytą tvarką, kuri įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (BPK). Būtent ši tvarka reguliuoja, kokie žemesnių teismų sprendimai gali būti skundžiami, kas turi teisę paduoti kasacinį skundą, kokie reikalavimai keliami šiam dokumentui ir t.t. Taip pat BPK apibrėžia kasacijos pagrindus, t. y. tokias teisiškai reikšmingas aplinkybes, dėl kurių byla nagrinėjama kasaciniame teisme. Visų šių reikalavimų privalu laikytis tam, kad baudžiamoji byla galėtų būti nagrinėjama Teisme.

Tai, baudžiamoji byla bus nagrinėjama Teisme ar ne, sprendžia šio teismo pirmininko ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko sudaryta trijų teisėjų atrankos kolegija. Atsižvelgiant į tai, kad įsiteisėję teismo nuosprendis ar nutartis apskundžiami tik kasaciniu skundu, ši teisėjų kolegija būtent ir sprendžia kasacinio skundo priėmimo klausimą. Kasacinis skundas laikomas priimtu, jeigu nėra šių aplinkybių (kurios yra apibrėžtos ir paaiškintos pačiame BPK):

- paduotas praleidus kasacinio skundo padavimo terminą ir nėra prašymo atnaujinti praleistą terminą arba prašymas jį atnaujinti yra atmestas;
- paduotas dėl nuosprendžio ar nutarties, kurie kasacine tvarka negali būti skundžiami;
- neatitinka kasaciniam skundui keliamų reikalavimų;
- aiškiai neatitinka kasacijos pagrindų;
- paduotas asmens, neturinčio teisės paduoti kasacinį skundą;
- yra pakartotinis.

Pažymėtina, kad kasacinio skundo priimtino institutas nėra savitiksliis ir negalėtų būti traktuojamas kaip ribojantis asmens teisę į bylos nagrinėjimą kasacine tvarka. Priešingai, šio instituto pagalba užtikrinama, kad baudžiamosios bylos kasacine tvarka būtų tinkamai išnagrinėtos. Ištaisius trūkumus, dėl kurių kasacinis skundas nebuvo priimtas, jis gali būti paduodamas iš naujo.

Praeitais metais Teisme buvo gauta 1210 kasacinių skundų, iš kurių trečdalis grąžinti kasatoriams. Daugiausiai kasacinių skundų buvo grąžinta dėl to, kad jie neatitiko kasaciniam skundui keliamų reikalavimų arba aiškiai neatitiko kasacijos pagrindų. Žvelgiant į šiuos duomenis, atkreiptinas dėmesys į kai kuriuos kasaciniam skundui keliamus reikalavimus ir kasacijos pagrindus.

Kasacinis skundas yra itin svarbus procesinis dokumentas, apibrėžiantis bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas. Būtent šiuo dokumentu yra inicijuojamas kasacinis procesas. Dėl to kasaciniam skundui BPK kelia tam tikrus reikalavimus. Pagal BPK kasaciniame skunde turi būti nurodyta: kasacinio teismo pavadinimas; skundžiamas teismo nuosprendis ar nutartis; teisiniai argumentai, pagrindžiantys apskundimo ir bylos nagrinėjimo kasacine tvarka pagrindų buvimą; kasatoriaus prašymas; kasatoriaus parašas. Neatitinkantis šių reikalavimų kasacinis skundas grąžinamas kasatoriui. Be to, baudžiamoji byla kasacine tvarka gali būti nagrinėjama tik dviem pagrindais: 1) netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas; 2) padaryta esminių BPK pažeidimų. Šiuo pagrindus BPK apibrėžia. Netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas yra tada, kai netinkamai pritaikytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies normos, taip pat kai nusikalstamos veikos kvalifikuojamos ne pagal tuos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnius, dalis ir punktus, pagal kuriuos tai reikėjo daryti. Esminiais BPK pažeidimais laikomi tokie šio Kodekso reikalavimų pažeidimai, dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį (BPK 369 straipsnis).

Kasacinį skundą baudžiamajame procese turi teisę paduoti ne tik advokatas, bet ir, pavyzdžiui, pats nuteistasis ar išteisintasis, nukentėjęsysis. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmuo, neturintis specialių teisinių žinių, ne visais atvejais gali būti pajėgus surašyti kasacinį skundą. Kaip matyti, kasaciniame skunde privalo būti nurodyti ne tik kasacijos pagrindai, bet ir teisiniai argumentai, pagrindžiantys, kad tokie pagrindai konkrečioje byloje išties egzistuoja. Taigi, vien deklaratyvaus teigimo, kad žemesnės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė vieną ar kitą teisės normą, nepakanka, būtina argumentuoti, kodėl, pavyzdžiui, kasatoriaus manymu, teismo padarytas proceso normų pažeidimas traktuotinas kaip esminis BPK pažeidimas, arba kodėl teismas netinkamai pritaikė vieną ar kitą baudžiamojo įstatymo normą. Taip pat laikoma, kad kasacinis skundas neatitinka jam keliamų reikalavimų, jei jame nurodomi abstraktūs bendrojo pobūdžio reikalavimai. Dėl to asmuo, turintis teisę paduoti kasacinį skundą, tačiau neturintis pakankami žinių jį parengti,

turėtų apsvarstyti galimybę kreiptis teisinės pagalbos į advokatą (tiesiogiai arba, jei neturima pakankamai lėšų, per valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą), kad jo teisėti interesai būtų tinkamai apginti. Pažymėtina tik, kad nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, gynėjas turi teisę paduoti kasacinį skundą tik tuo atveju, kai tai neprieštarauja raštu pareikštai ginamojo valiai (BPK 367 straipsnio 2 dalis).

Galiausiai atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacine tvarka neskundžiami ir nenagrinėjami apeliacine tvarka neskūsti ir nenagrinėti nuosprendžiai ar nutartys. Be to, kasacine tvarka apskūsti įsiteisėjusį nuosprendį ar nutartį galima tik dėl tų klausimų, kurie buvo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme (BPK 367 straipsnio 3 dalis). Šiomis nuostatomis užtikrinama, kad Teismas nebūtų antrąja apeliacija ir, tam tikra prasme, parodo, kad visus svarbius klausimus pirmiausiai būtina kelti apeliacinės instancijos teisme, kuris turi įgaliojimus spręsti tiek teisės, tiek fakto klausimus.

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas
Olegas Fedosiukas

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ KAIP *ULTIMA RATIO* PRIEMONĖ

Užtikrinant baudžiamųjų teisinių priemonių taikymo suderinamumą su teisės principu, kad baudžiamoji teisė yra kraštutinė priemonė (lot. *ultima ratio*) ginant visuomenę nuo teisei priešingų veikų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 metų praktikoje didelis dėmesys skirtas aktualiai baudžiamosios ir kitų rūšių teisinės atsakomybės (civilinės, administracinės, drausminės) atribojimo problemai. Iš teismų praktikos matyti, kad šią problemą lemia tiek objektyvios priežastys, tiek ir nepakankamai informatyvus atskirų nusikalstamos veikų požymių aprašymas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.

Baudžiamosios teisės normų taikymo ribas apibrėžęs baudžiamosios teisės paskirtimi ir bendraisiais teisės principais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismas ne kartą pažymėjo, kad negali būti pritarta tokiai baudžiamajo įstatymo taikymo praktikai, kai asmens elgesys, esant išimtinai civiliniams, administraciniams ar drausminiams teisiniams santykiams, yra vertinamas kaip nusikalstamas. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje suvokiama kaip kraštutinė priemonė, naudojama saugomų teisinių gėrių apsaugai, todėl ir taikoma ji turėtų būti tik tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų pasiekti negalima. Padaryta veika vertintina kaip nusikalstama tik tuomet, jei rezultatas, kurio galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su baudžiamąja teise, priemonėmis, yra nepakankamas ir švelnesnės priemonės pažeistų taikytinų teisinių priemonių pusiausvyrą. Šias teisinių atsakomybių atskyrimo problemas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui teko spręsti sukčiavimo, savavaldžiavimo, tarnybos pareigų neatlikimo, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu ir kitose baudžiamosiose bylose. Nepritaręs teisminei praktikai, kad įvairūs tarp asmenų kilę ir nusikalstamai veikai būdingų požymių neįgavę konfliktai yra vertinami kaip pavojingos ir priešingos baudžiamajai teisei veikos, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar kartą atkreipė dėmesį į šio teismo jurisprudencijoje suformuluotus baudžiamosios ir kitų rūšių teisinės atsakomybės atskyrimo kriterijus bei įvairius nusikalstamų veikų sudėties požymių aiškinimo aspektus.

Sukčiavimo baudžiamosiose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad vien tik iš sutarties kylančių pareigų nevykdymas ar netinkamas jų vykdymas savaime nereiškia, jog padaryta sukčiavimo požymių turinti nusikalstama veika. Vertinant veiką, susijusią su turtinės prievolės nevykdymu ar netinkamu jos vykdymu, ne mažiau svarbu nustatyti aplinkybes, liudijančias baudžiamąjį teisinį pažeidimo pobūdį, t. y., kad naudota apgaulė buvo esminė nukentėjusiojo apsisprendimui dalyvauti jam žalingame sandoryje, kad

sąmoningai buvo sudaryta situacija, neleidžianti nukentėjusiajam civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas yra pasunkintas.

Baudžiamosiose bylose, kuriose spęsta, ar savavališkas ginčijamos arba pripažintos, bet nerealizuotos, teisės vykdymas yra nusikalstama veika, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad įstatymai nustato ne tik baudžiamąją, bet ir administracinę atsakomybę už savavaldžiavimą. Be to, savavališki veiksmai, įgyvendinant tam tikrą teisę, dažnai atliekami esant skirtingų interesų sandūrai, civiliniam ginčui, kurio sprendimo pagrindus ir būdus nustato civilinės teisės normos. Todėl savavaldžiavimo bylose ypatingą reikšmę turi didelės žalos požymio nustatymas ir pagrindimas, taip atskleidžiant padarytos veikos pavojingumą ir atribojant baudžiamąją ir kitų rūšių teisinę (civilinę, administracinę, drausminę) atsakomybes.

Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos 2011 metais matyti, kad teisinių atsakomybių atskyrimo kriterijai buvo ne mažiau svarbūs ir tarnybos pareigų neatlikimo baudžiamosiose bylose. Šios kategorijos bylose atkreiptas dėmesys, kad valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui neatlikus savo pareigų, visada diskredituojamas pareigūno vardas, tačiau ne bet koks pareigūno vardo diskreditavimas gali būti vertinamas kaip didelė žala valstybei, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Kadangi didelė žala yra būtinas tarnybos pareigų neatlikimo sudėties požymis, todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžta, kad šios žalos padarymas turi būti konstatuojamas kiekvienoje baudžiamojoje byloje, nurodant argumentus, kodėl padaryta žala vertintina kaip didelė. Žala paprastai pripažįstama didele, jei dėl valstybės tarnautojo ar jam prilyginamo asmens poelgio sutriko normali valstybės institucijų veikla, buvo sudarytos sąlygos kitiems asmenims atlikti neteisėtus veiksmus, pažeisti daugelio žmonių interesai, pakirstas pasitikėjimas valstybės valdymo tvarka ir pan.

Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu baudžiamosiose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentuodamas, kad baudžiamoji teisė nėra formali teisė, nes ji nustato atsakomybę tik už pavojingas veikas, o ne formalius pažeidimus, dar kartą atkreipė dėmesį į nusikalstamų ir nepavojingų (vertinant iš baudžiamosios teisės pozicijų) veikų atskyrimo svarbą. Konstatuojant pakankamą baudžiamajai atsakomybei kilti dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu pavojingumą, būtina įvertinti, ar dokumente įrašyti tikrovę neatitinkantys faktai turi teisinės reikšmės, ar gali pažeisti fizinių ar juridinių asmenų teises arba sukelti minėtiems asmenims ar valstybei teisiškai reikšmingų padarinių. Priešingu atveju, nustatčius, kad tokio pobūdžio veika negali padaryti žalos reikšmingoms asmeninėms ar visuomeninėms vertybėms, ji negali būti laikoma nusikalstama.

Šie ir kiti panašūs 2011 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje spęsti baudžiamosios ir kitų rūšių teisinių atsakomybių atribojimo probleminiai atvejai liudija, kad baudžiamųjų įstatymų paskirties ir bendrųjų principų reikalavimų neatitinka baudžiamųjų įstatymo taikymo praktika, kuomet įvairios nedidelio pavojingumo veikos yra laikomos nusikalstamomis, prieš tai neįvertinus, ar šių padarytų veikų pavojingumas yra pakankamas baudžiamajai atsakomybei kilti, ar kitų teisės šakų normos nėra veiksmingesnės atkuriant pažeistas teises.

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas
Tomas Šeškauskas

BAUŽIAMOJO PROCESO TRUKMĖS PROBLEMINIAI ASPEKTAI

2011 m. kasaciniame teisme kelis kartus kilo aktuali baudžiamąjo proceso trukmės problema, susijusi ir su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – ir Konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką gynimu. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) daugelyje bylų prieš Lietuvą yra nustatęs šios Konvencijos nuostatos pažeidimus dėl to, kad skundžiami baudžiamieji procesai buvo per ilgi. Siekiant išvengti naujų pažeidimų nustatymo, svarbu užtikrinti tinkamą baudžiamąjo proceso trukmę, o tuo atveju, kai to padaryti nepavyksta – ištaisyti šį pažeidimą dar Lietuvoje.

2011 m. toliau plėtota jau nuo 2007 m. formuojama praktika, pagal kurią teismui baudžiamąjoje byloje nustačius, kad kaltinamasis ar nuteistasis pagrįstai skundžiasi pernelyg ilga baudžiamąjo proceso trukme, šis pažeidimas gali būti ištaisomas švelninant jam bausmę. Tai leidžia operatyviai ir veiksmingai kompensuoti asmeniui už padarytą jo teisės pažeidimą. Toks teisinis mechanizmas pripažįstamas ir kitose Europos valstybėse, dėl to EŽTT ne kartą turėjo progą įvertinti jo efektyvumą bei konstatuoti, kad tai yra viena iš tinkamų bei pakankamų teisinės gynybos dėl pernelyg ilgo proceso trukmės priemonių. Plačiau apie tokius EŽTT sprendimus ir vadovaujantis jais formuojamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką kalbama biuletenyje Teismų praktika paskelbtoje metodinėje medžiagoje (Teismų praktika 34, p. 393–711).

Reikėtų priminti, kad baudžiamąjo proceso trukmės atitiktis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam įmanomai trumpiausio laiko reikalavimui vertinama atsižvelgiant į EŽTT praktikoje nustatytus kriterijus, taigi siekiant įrodyti, jog šio reikalavimo nesilaikyta, nepakanka abstrakčiai teigti, kad baudžiamasis procesas pernelyg užsitęsė. Be to, teisės į įmanomai trumpiausią laiką pažeidimo nustatymas nereiškia, kad bausmė bus sušvelninta būtent taip, kaip prašo asmuo, kurio teisė pažeista. Antai neretai prašoma paskirti švelnesnę bausmę, negu numatyta už padarytą nusikaltimą (paprastai – su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę, kai už nusikaltimą numatytas tik laisvės atėmimas), tačiau toks sprendimas priimamas tik išimtiniais atvejais.

2011 m. kasacinis teismas nagrinėjo baudžiamąjo proceso trukmės klausimą byloje dėl bendrininkų grupės padaryto sukčiavimo. Kaltininkai klastodami įgaliojimus ir lizingo sutartis bei kitus dokumentus įmonių vardu apgaule užvaldydavo brangius automobilius. Vienas iš nuteistųjų kasaciniame skunde teigė, kad baudžiamasis procesas šioje nesudėtingoje

byloje, kurio jis pats nevilkinio, dėl netinkamo valstybės institucijų darbo užsitęsė beveik aštuonerius metus. Per šį ilgą laikotarpį jis padarė teigiamas išvadas, integrovosi į visuomenę, dirba, turi verslą, sukūrė šeimą, susilaukė dviejų vaikų, juos išlaiko. Nuteistojo teigimu, šias aplinkybes reikėjo vertinti kaip išimtines ir dėl to neskirti realios laisvės atėmimo bausmės, kurios paskyrimas būtų neproporcingas prievartos naudojimas, socialiai pozityvaus asmens eliminavimas iš visuomenės. Prokuroras atsiliepime į kasacinį skundą tokius argumentus vertino kaip siekį išvengti teismo paskirtos bausmės ir teigė, kad baudžiamojo proceso trukmę pateisino bylos sudėtingumas bei kasatoriaus ir kitų proceso dalyvių elgesys.

Kasacinis teismas nurodė, kad baudžiamojoje proceso trukmė (daugiau kaip septyneri su puse metų) pagal EŽTT praktiką laikoma ilga ir paprastai gali būti pateisinama tik išimtiniais atvejais. Byla dėl kelių asmenų padaryto keleto automobilių užvaldymo apgaule, naudojant gana sudėtingą mechanizmą, gali būti laikoma sudėtinga, bet šiuo atveju tai nepateisino proceso trukmės. Nusikaltimų (4) ir įtariamųjų (5) bei kaltinamųjų (3) nebuvo daug, nusikaltimai daryti neilgu laikotarpiu; aplinkybių, kurias reikėjo įrodyti, apimtis nedidelė. Baudžiamųjų bylų išskyrimas ir sujungimas kelis kartus, skirtingų teritorinių ikiteisminio tyrimo institucijų dalyvavimas procese nepateisino procesinių delsimų, o tarptautinis bendradarbiavimas su Rusijos ir Baltarusijos teisėsauga jų nesukėlė, nes vyko sklandžiai. Kasatorius uždelsė teismo procesą daugumą vieneriems metams (dėl jo ar jo gynėjo ligos ar neatvykimo atidėta 10 teismų posėdžių), o kiti kaltinamieji ir jų gynėjai – keliems mėnesiams. Toliau Teismas vertino, kaip valstybės institucijos organizavo procesą. Ikiteisminis tyrimas buvo nepateisinamai ilgas (daugiau kaip treji metai). Valstybės institucijų darbo trūkumus šioje stadijoje parodė bylos grąžinimas papildomam tyrimui po to, kai ji jau buvo tiriama daugiau kaip dvejus metus; pavėluotas kasatoriaus baudžiamosios bylos išskyrimas iš baudžiamosios bylos, kurioje jis buvo įtariamasis kartu su nenustatytu asmeniu; procesinės veiklos stoka paskutiniaisiais ikiteisminio tyrimo metais. Bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme užtruko apie trejus metus; jo organizavimo trūkumas – tai, kad po daugiau kaip pusantų metų bylos nagrinėjimo teismas, jau išėjęs priimti nuosprendžio, nusprendė atnaujinti įrodymų tyrimą ir išreikalauti tokius duomenis, kurie jau turėtų būti byloje; po to byla nagrinėta dar ilgiau kaip vienerius metus. Vertindamas baudžiamojo proceso reikšmę kasatoriui, kasacinis teismas nurodė, kad nors jam taikyta švelniausia kardomoji priemonė rašytinis pasižadėjimas neišvykti, tačiau jos taikymo trukmė daugiau kaip septyneri metai; be to, teko ilgai būti netikram dėl baudžiamosios bylos baigties. Atsižvelgdamas į visus išdėstytus argumentus, ypač į bendrą baudžiamojo proceso trukmę ir delsimus ikiteisminio tyrimo bei bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu, Teismas konstatavo, kad, nepaisant kasatoriaus prisidėjimo prie baudžiamojo proceso pailginimo, jo teisė į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką buvo pažeista.

Tačiau kasacinis teismas pabrėžė, kad pagal baudžiamąjį kodeksą ir teismų praktiką švelnesnė bausmė, negu numatyta už padarytą nusikaltimą, gali būti motyvuotai skiriama tik tuo atveju, jeigu yra išimtinių aplinkybių, dėl kurių straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui. Nagrinėjamoje byloje kasacinis teismas nusprendė kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir nuteistojo asmenybės charakteristiką, taip pat į nustatyto įmanomai trumpiausio laiko reikalavimo pažeidimo aplinkybes (be kita ko, į visą proceso trukmę ir ją lėmusius veiksnius, nuteistojo prisidėjimą prie proceso pailginimo, jam taikytą palyginti švelnią kardomąją priemonę), jam už keturis analogiškus nusikaltimus paskirtas trejų metų trijų mėnesių laisvės atėmimas atitinka bausmės paskirtį ir neprieštarauja teisingumo principui, taigi papildomai kasatoriui bausmės nešvelnino. Už sukčiavimą

užvaldant didelės vertės turtą baudžiamajame kodekse numatyta tik laisvės atėmimo iki aštuonerių metų bausmė. Kasatorius neatlikęs ankstesniu nuosprendžiu paskirtos bausmės ir neišnykus teistumui padarė keturis sunkius nusikaltimus, teisiamas ne pirmą kartą, atsakomybę sunkinanti aplinkybė – veikų padarymas bendrininkų grupe. Taigi galėtų būti skiriama griežta bausmė, tačiau paskirta bausmė palyginus su sankcijos ribomis yra švelni. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad skirdamas bausmę pirmosios instancijos teismas įvertino ir pernelyg ilgą proceso trukmę, kuri turėjo lemiamos reikšmės daug švelnesnės bausmės paskyrimui.

Kitoje byloje, kurioje du asmenys nuteisti už tai, kad veikdami bendrininkų grupe seksualiai prievartavo nepilnametę nukentėjusiąją ir pasikėsino ją išžaginti, Teismas nesutiko su nuteistojo argumentais, jog ketverių su puse metų trukmės baudžiamasis procesas buvo pernelyg ilgas. Ikiteisminis tyrimas tęsėsi apie vienerius metus. Pirmosios instancijos teisme byla nagrinėta vienerius metus aštuonis mėnesius, per kuriuos reikėjo apklausti daug liudytojų ir atlikti kitų procesinių veiksmų; kai kurie liudytojai negalėjo arba vengė dalyvauti teismo posėdyje, todėl teismas priėmė nutartis juos pristatyti į teismą; gynėjai pateikė daug prašymų dėl bylos nagrinėjimo atidėjimo, jos perdavimo prokurorui arba nutraukimo ir panašiai. Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad bylos proceso pirmosios instancijos teisme trukmė buvo pateisinama. Apeliacinis procesas tęsėsi vienuolika mėnesių; nukentėjusiajai pakeitus parodymus, atliktas įrodymų tyrimas. Apeliacinio teismo teisėjų kolegijos sudėties keitimas kelis kartus dėl objektyvių priežasčių nenulėmė nepagrįsto delsimo. Kasacinis teismas konstatavo, kad, nenustačius, jog baudžiamosios bylos procesas užsitęsė nepateisinamai ilgai, nėra pagrindo skirti švelnesnę bausmę.

Dar viena byla rodo, kad kasacinis teismas gali prisidėti prie asmens teisės į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimo prevencijos, užkirsdamas kelią proceso vilkinimui. Apeliacinės instancijos teismas panaikino išteisinamąjį nuosprendį, nusprenddamas, kad šis teismas buvo šališkas, ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Tačiau kasacinis teismas konstatavo, kad neišsamus bylos aplinkybių išnagrinėjimas nuosprendyje, teismo išvadų neatitiktis faktinėms bylos aplinkybėms dar nereiškia, jog nuosprendį priėmęs teismas buvo šališkas, jeigu nėra konkrečių šališkumo požymių (išankstinės teismo nuomonės turėjimas, palankumas vienai iš šalių ir panašiai). Taigi apeliacinis teismas šioje byloje turėjo pats ištaisyti įrodymų vertinimo ir nuosprendžio surašymo taisyklių pažeidimus atlikdamas įrodymų tyrimą ir priimti byloje sprendimą. Nepagrįstai naikinant pirmosios instancijos teismo nuosprendį procesas yra vilkinamas pažeidžiant proceso greitumo principą. Pavojus, kurį nepagrįstas procesinių sprendimų naikinimas grąžinant bylą į ankstesnę proceso stadijoje, kelia proceso operatyvumui, kasacinėje praktikoje akcentuotas ir ankstesniais metais.

Nors lėtas teisingumas – blogas teisingumas, kartais ir teismo proceso greitumas gali sukelti įtarimų dėl teisingumo kokybės. Antai vienoje byloje asmuo, nuteistas laisvės atėmimu dešimčiai metų už tyčinį nužudymą, kurį padarė apsvaigęs nuo alkoholio konflikto metu sumušęs nukentėjusiąją, prašė panaikinti teismų sprendimus ir jį išteisinti nesant konkrečių jį kaltinančių įrodymų. Be kitų argumentų, jis nurodė, kad neturėjo pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai, nes ikiteisminis tyrimas vyko tik du mėnesius, per kuriuos jis apklaustas du kartus, o teismo procesas vyko tik apie porą valandų. Kasatoriaus nuomone, per tokį trumpą tyrimo laiką neįmanoma padaryti konkrečių išvadų, o vienos valandos per mažai pasirengti gynybai. Tačiau kasacinis teismas nusprendė, kad tik tai, jog procesas užtruko labai trumpą laiką, nereiškia, kad byla buvo išnagrinėta neišsamiai. Bylos nagrinėjimo greitumas priklauso nuo jos sudėtingumo, pareigūnų darbo, kitų objektyvių aplinkybių. Šioje

byloje ikiteisminio tyrimo metu buvo apklausti liudytojai, atlikti kiti reikalingi proceso veiksmai. Teisiamojo posėdžio metu ištirti įrodymai, daugmaž po mėnesio paskelbtas nuosprendis. Tai, kad procesiniai veiksmai buvo atliekami operatyviai, nereiškia kaltinamojo teisių suvaržymo, juolab kad visų procesinių veiksmų metu jam buvo užtikrinta teisė į gynybą, jis spėjo pateikti įvairias įvykių versijas bei pasinaudoti gynybos taktikomis, teismai šias versijas aiškinosi ir jas motyvuotai paneigė; taigi turėjo laiko pasiruošti gynybai. Teismas nenustatė pagrindo teigti, kad byla buvo nagrinėjama skubotai, ir tai lėmė neišsamų jos ištyrimą; priešingai, procesas atliktas nuosekliai, operatyviai, išsamiai ir nešališkai, visi duomenys, reikalingi išvadoms surinkti, patikrinti ir įvertinti.

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja
Aldona Rakauskienė

DRAUDIMAS PROVOKUOTI PADARYTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ

Kiekviena teisinė valstybė turi pareigą imtis visų priemonių, kad nusikalstamos veikos nebūtų daromos, ir jokių atveju pati nekurstyti tokių veikų darymo. Valstybės sukurstyta veika negali būti laikoma nusikalstama ir už ją negali būti baudžiama. Tai pozicija, kurios nuosekliai laikomasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – Teismas) praktikoje.

Vis dėlto pažymėtina, kad leistino veikimo, siekiant atskleisti nusikalstamas veikas, atskyrimas nuo tokio, kuris galėtų būti traktuojamas kaip kurstantis arba, kitaip sakant, provokuojantis padaryti nusikalstamą veiką, nėra visais atvejais neproblemiškas. Tiek pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, tiek pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją provokacijos faktas nustatytinas tokiu atveju, kai galima daryti išvadą, kad konkreti veika nebūtų buvusi atlikta be valstybės pareigūnų įsikišimo. Tačiau tam, kad būtų galima daryti tokią išvadą, reikalingi kriterijai, pagal kuriuos neleistina (draudžiama) provokacija būtų atibojama nuo leistino prisijungimo prie jau daromos nusikalstamos veikos. Tokie kriterijai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluoti dar 2008 metais, atnaujinus baudžiamąją bylą po Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo Ramanauskas prieš Lietuvą. Tačiau praktinė veikla yra įvairialypė, pasižyminti skirtingais aspektais, galinčiais turėti reikšmės sprendžiant provokacijos klausimą, todėl šie kriterijai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra nuolat plėtojami.

2011 metais Teismo praktikoje provokavimo padaryti nusikalstamą veiką klausimas kilo nusikalstamos veikos imitavimo modelio (NVIM) pagal Operatyvinės veiklos įstatymą ir nusikalstamos veikos imitavimo veiksnių (NVIV) pagal BPK trukmės kontekste. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Operatyvinės veiklos įstatymas, nei BPK nereglamentuoja, kiek laiko valstybė gali imituoti nusikalstamus veiksmus. Tačiau pažymėjo, kad NVIM ir NVIV negali tęstis begalę laiko. Nusikalstamos veikos imitacijos modelis kaip operatyvinis veiksmas ir nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai kaip ikiteisminio tyrimo metodas yra skirtas baudžiamojo proceso tikslams. Todėl NVIM ir NVIV laikas turi būti optimalus. Valstybės tikslas yra ginti žmonių teises, laiku užkardyti nusikaltimus, o ne juos skatinti, galima teigti, kad nusikalstamos veikos imitavimo veiksmai (modelis) turi būti tęsiami tol, kol surenkama pakankami įrodymų, leidžiančių patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn. Jie turi būti nutraukiami surinkus pakankami nusikalstamos veikos įrodymų, leidžiančių pradėti ir vykdyti ikiteisminį tyrimą, kad byla galima būtų perduoti teismui, o kaltininkas būtų greitai ir teisingai nubaustas.

Konkrečiai nagrinėtoje byloje nustatyta, kad policijos pareigūnai, veikdami valstybės vardu pagal NVIM, neprovokavo kaltinamojo nusikalsti, tačiau laiku neužkirsdama kelio kaltinamojo prašymams išrašinėti vis naujas PVM sąskaitas-faktūras, t. y. klastoti dokumentus, valstybė tam tikra prasme skatino kaltinamąjį ieškoti vis naujų įmonių jo nusikalstamai veiklai, kuri buvo jo pajamų šaltinis, plėtoti. Vėliau pradėjus ikiteisminį tyrimą ir gavus leidimą toliau imituoti nusikalstamą veiką, pareigūnai ir toliau bendravo su kaltinamuoju, sudarė jam sąlygas toliau gauti iš jų suklastotus dokumentus, todėl tai skatino J. K. ieškoti naujų įmonių ir žmonių, norinčių pasinaudoti jo „paslaugomis“. Būtent šiam tikslui ir buvo nutarta pratęsti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus. Taigi tęsiant pareigūnų veiksmus, pradėtus pagal NVIM, nesant provokacijos, dėl ilgalaikio asmens, kurio atžvilgiu vykdomas tyrimas, nusikalstamos iniciatyvos palaikymo, net kai pati iniciatyva kyla ne iš pareigūnų, o iš asmens, kurio atžvilgiu vykdomas tyrimas, susidaro situacija, kai formaliai teisėti valstybės veiksmai supanašėja su provokacija ir tampa neteisėtais. Šiuo atveju su valstybės institucijų pagalba ir pritarimu kaltinamasis į nusikalstamą veiklą įtraukė įmonę, kurios vadovai iki pažinties su juo net neketino daryti nusikaltimų. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes ir nurodytus argumentus, Teismas konstatavo, kad šioje byloje policijos veiksmai, prasidėję teisėtai, dėl ilgalaikio nusikalstamos iniciatyvos palaikymo peraugo į provokuojančius. Dėl to buvo padaryti nusikaltimai, kurių nebūtų, jei valstybė laiku užkirstų kelią naujų nusikaltimų padarymui, t.y. pradėjusi ikiteisminį tyrimą, imtūsi aktyviai tirti jau padarytus nusikaltimus.

Taip pat 2011 m. Teismui kasacine tvarka teko nagrinėti baudžiamąją bylą, kurioje kaltinamasis, be kita ko, nuteistas už psichotropinių medžiagų (metamfetamino) pardavimą asmeniui, kuris veikė atlikdamas nusikalstamos veikos imitavimo veiksmus (NVIV) pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 159 straipsnį, ir kuriam vėliau suteiktas anoniminio liudytojo statusas. Teismo vertinimu šioje konkrečioje situacijoje leidimas atlikti NVIV liudytojui buvo suteiktas pagrįstai. Tačiau Teismas pabrėžė, kad informacijos, kuri yra pakankamas faktinis pagrindas ikiteisminio tyrimo metu suteikti leidimą atlikti NVIV, gali nepakakti išvadai, jog atliekant NVIV buvo iš tiesų prisijungta prie pradėtos daryti nusikalstamos veikos. Taigi Teismas dar kartą akcentavo, kad teisėtas turi būti ne tik NVIV sankcionavimas, bet ir jo vykdymas.

Konkrečiai nagrinėtoje byloje teismui kilo abejonių, ar nuteistasis išties nebuvo išprovokuotas padaryti sunkaus nusikaltimo. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimai dėl psichotropinių medžiagų platinimo iš esmės grindžiami tik liudytojo, kuriam taikytas anonimiškumas, parodymais. Ir pažymėjo, kad leidžiant atlikti NVIV, buvo leista slapta fiksuoti pirkimo–pardavimo sandorius techninėmis priemonėmis darant garso ir vaizdo įrašus, duomenų apie tokių įrašų darymą byloje nėra. Taip pat Teismas pasigedo ir liudytojo telefono pokalbio su kaltinamuoju išklotinės, nors iš bylos medžiagos buvo matyti, kad mobilaus ryšio telefono, kuriuo skambino liudytojas, tuo laikotarpiu klausytasi, taip pat kontroliuota kita elektroninių ryšių tinklais perduodama informacija bei daryti jų įrašai. Tuo tarpu kaltinamasis teisme parodė, kad būtent įslaptintas liudytojas jam paskambino ir pasakė, kad jam labai reikia narkotikų, paprašė jų gauti. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Teismas konstatavo, kad kaltinamojo iškelta versija dėl nusikalstamos veikos provokavimo žemesnių teismų sprendimuose paneigta lemiamą apimtį vadovaujantis liudytojo, kuriam taikomas anonimiškumas, parodymais, ir byloje nėra jokių kitų duomenų, patvirtinančių atmetant argumentus dėl provokavimo. Dėl to šioje dalyje kaltinamasis buvo išteisintas.

Galiausiai paminėtinas ir EŽTT sprendimas byloje *Lalas prieš Lietuvą*, kurio pagrindu Teisme buvo atnaujinta baudžiamoji byla pareiškėjo atžvilgiu. EŽTT savo sprendime konstatavo, kad pareiškėjas buvo nuteistas teismo procese, kuris neatitiko Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatos nustatytų teisingumo reikalavimų. EŽTT teigimu, policijos pareigūnai ne „prisijungė“ prie jau daromos nusikalstamos veikos, o išprovokavo padaryti nusikalstamą veiką. Dėl procesinio aspekto EŽTT nurodė, kad bylos nagrinėjimo metu nebuvo gauta įrodymų, jog pareiškėjas ar jo bendrininkas anksčiau būtų padarę nusikalstamų veikų, susijusių su psichotropinėmis medžiagomis. Be to, pareigūnai neturėjo jokių duomenų apie pareiškėjo dalyvavimą neteisėtai platinant psichotropines medžiagas ar apie tai, kad jis žinojo apie bendrininko neteisėtą veiklą iki to momento, kai policijos pareigūnai pradėjo operatyvinius veiksmus. Dėl to buvo konstatuota, kad pareiškėjo skundas dėl provokacijos nebuvo tinkamai išnagrinėtas nacionaliniuose teismuose.

Teismas, nagrinėdamas atnaujintą bylą, konstatavo, kad padarytas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas yra besitęsiantis, pareiškėjui paskirta ilgalaikė laisvės atėmimo bausmė, kurios jis iki šiol nepraadėjo atlikti, o šio pažeidimo konstatavimas kelia abejonių dėl atnaujintoje byloje esamų pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ir kasacinės instancijos teismo nutarties teisėtumo. Dėl to, nuosekliai laikydamasis savo praktikos, Teismas atnaujino pareiškėjo baudžiamąją bylą nurodęs, kad dėl byloje *Lalas prieš Lietuvą* nustatyto pažeidimo grąžinus baudžiamąją bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme, galimas pažeistos teisės į teisingą bylos procesą atkūrimas. Anot Teismo, pažeistą teisę į teisingą bylos procesą, panaikinant pažeidimo sukeltus teisinius padarinius, galima atkurti apeliacinės instancijos teismo posėdyje atnaujinto įrodymų tyrimo metu surengus įrodymų tyrimą rungimosi ir šalių lygybės sąlygomis (principu), kurio metu nustatyti, ar pareiškėjas iki NVIEM jo bendrininkui pritaikymo buvo susijęs su neteisėtų psichotropinių (narkotinių) medžiagų platinimu ir ar jis žinojo apie bendrininko neteisėtą veiklą.

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas
Armanas Abramavičius

JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ

Vienas iš esminių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) formuojamos praktikos baudžiamosiose bylose akcentų 2011 metais buvo juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygų turinio atskleidimas 2012 m. sausio 10 priimtoje LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartyje. Iki šios nutarties priėmimo LAT jurisprudencijoje buvo nagrinėjami tik tam tikri juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai. Antai buvo pasisakyta dėl būtinumo įvardinti juridinio asmens kaltumą BPK nustatyta tvarka, dėl BK 95 straipsnyje nustatytų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminų taikymo juridiniam asmeniui, atsižvelgiant į fizinio asmens padaryto nusikaltimo sunkumą, dėl tikslingumo bankrutuojančiam, nusikalstamą veiką padariusiam, juridiniam asmeniui skirti bausmę – juridinio asmens likvidavimas, konstatuota, kad juridinio asmens pertvarkymas nešalina jo baudžiamosios atsakomybės, kadangi tai nereiškia juridinio asmens likvidavimo ir pan. (LAT nutartys Nr. 2K-269/2010, 2K-489/2010, 2K-581/2010, 2K-582/2010 ir kt.). Taip pat pažymėta, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės (LAT nutartis 2K-7-330/2011).

Baudžiamosiose bylose, kuriose kartu su fiziniu asmeniu baudžiamojon atsakomybėn buvo traukiamas ir juridinis asmuo, formavosi tokia praktika, kad juridinio asmens vadovo, pasinaudojusio juridiniu asmeniu, patraukimas baudžiamojon atsakomybėn savaime reiškė ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Šiame kontekste LAT pažymėjo, kad ne kiekvienas atvejis, kai dėl juridinio asmens vadovo savanaudiškos nusikalstamos veikos (veikų) tam tikrą naudą gauna ir juridinis asmuo, gali būti pripažintas fizinio asmens veikimu juridinio asmens naudai BK 20 straipsnio prasme ir lemti juridinio asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn. LAT atkreipė dėmesį į tai, kad galimos tokios teisinės situacijos, kai fizinis asmuo, siekdamas asmeninės naudos ir turėdamas vieningą sumanymą pasisavinti juridinio asmens turtą, padaro kelias nusikalstamas veikas, taip pat ir tokias, dėl kurių padarymo objektyviai atitinkamą naudą gauna ir jo vadovaujamas juridinis asmuo. Šiuo atveju, sprendžiant klausimą dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės, turi būti atsižvelgta ir į tai, kad, fiziniam asmeniui įgyvendinus savo sumanymą asmeniniais tikslais pasisavinti juridinio asmens turtą, visų šių nusikalstamų veikų galutinis padarinys gali būti turtinės žalos padarymas juridiniam asmeniui. Būtent juridiniam asmeniui atsiradusi turtinė žala gali paneigti tą naudą, kurią juridinis asmuo gavo iš atskirų nusikalstamų veikų, apjungtų fizinio asmens vieningos tyčios pasisavinti juridinio asmens turtą, padarymo. Remdamasis minėtais argumentais LAT padarė išvadą, kad tokiu atveju šios nusikalstamos veikos, net jeigu jas

padarius juridinis asmuo objektyviai ir gavo tam tikros naudos, BK 20 straipsnio prasme gali būti nelaikomos veikomis, padarytomis juridinio asmens naudai ar interesais. Taip pat LAT konstatavo, kad kai kartu su fiziniu asmeniu, kuris yra gavęs turtinę naudą, pavyzdžiui, pasisavinęs juridinio asmens pinigų, kaltinamas ir juridinis asmuo, būtina tirti, kur buvo naudojami fizinio asmens pasisavinti pinigai: asmeniniams poreikiams ar bendrovės naudai ir (ar) interesais. Būtent tai padeda teisiškai įvertinti fizinio asmens padarytą veiką ir leidžia nustatyti, kada fizinio asmens padaryta nusikalstama veika gali būti laikoma kaip juridinio asmens nusikalstama veika.

LAT, aiškindamas vienos iš juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąlygų, tai, kad fizinis asmuo nusikalstamą veiką turi padaryti juridinio asmens naudai arba interesais (BPK 20 straipsnio 2 dalis), turinį, pažymėjo, jog šiuo atveju, sprendžiant juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimą, neturi reikšmės, dėl tokios fizinio asmens veikos juridinis asmuo gavo realios naudos ar ne. Pasak LAT, konstatuojant šią juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygą, turi būti nustatyta, kad iš nusikalstamos fizinio asmens veikos juridinis asmuo turi (turės) naudos ir tą naudą pripažįsta (pvz., neteistu būdu išgryninti pinigai naudojami įmonės interesais) arba kai juridinis asmuo suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais (pvz., juridinio asmens panaudojimas darant nusikalstamą veiką buvo realiai naudingas: įmonės ūkinės veiklos perspektyvai ir jos konkurencingumui; įmonės įvaizdžiui; ar suteikė įmonei kokių nors pranašumų prieš kitas įmones konkuruojant viešųjų pirkimų konkursuose).

LAT, aiškindamas juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindus, pabrėžė ir tai, kad norint juridinį asmenį pripažinti kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo, turi būti nustatyti ir atitinkami subjektyvūs požymiai. Vien tik objektyvių požymių (pvz., veikimo juridinio asmens naudai ir (ar) interesais) konstatavimas negali būti laikomas pakankamu juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindu. Antai LAT pažymėjo, kad sprendžiant, ar juridinis asmuo turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybė už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, reikia nustatyti ir juridinio asmens kaltę. Šiuo atveju LAT atkreipė dėmesį į du juridinio asmens kaltės sampratos aspektus. Pirma, LAT pažymėjo, kad juridinio asmens kaltė yra glaudžiai susijusi su fizinio asmens kalte ir faktiškai yra išvestinė. Tokia pozicija buvo grindžiama juridinio asmens kaip teisinių santykių subjekto specifika, pasireiškiančia tuo, kad juridinio asmens veikla neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, veiklos. Antra, LAT, nors ir pripažinęs, kad juridinio asmens kaltė neatsiejama nuo fizinio asmens kaltės, kartu konstatavo, jog juridinio asmens kaltė nėra tapati fizinio asmens kaltei ir negali būti savaime perkeliama juridiniam asmeniui. LAT nuomone, įrodyta fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltė yra tik prielaida juridinio asmens kaltės nustatymui.

LAT taip pat pažymėjo, kad sprendžiant, ar juridinis asmuo kaltas BK 20 straipsnio 2 dalies prasme, reikia atsižvelgti į kaltininko – fizinio asmens – bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšį su juridiniu asmeniu. Šiuo atveju svarbu tai, ar juridinio asmens savininkas (pagrindiniai juridinio asmens akcininkai, kurie turi sprendžiamąjį balsą teisę) užtikrino veiksmingą fizinio asmens veiklos kontrolę, ar suvokė ir toleravo atitinkamą veiklą, ar buvo suinteresuotas fizinio asmens padaryta nusikalstama veika ir jos sukuriama padariniais ir kt. Tai, kad juridinio asmens savininkas (akcininkai) nežinojo, neskatino arba nesudarė sąlygų fizinio asmens neteisėtiems veiksams, yra viena iš aplinkybių, pagal kurias sprendžiama apie juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Būtent remdamasis minėtais motyvais LAT padarė išvadą, kad sprendžiant juridinio asmens kaltumo ir baudžiamosios atsakomybės

klausimą, toks abipusis ryšys tarp kaltininko – fizinio asmens – ir trauktino baudžiamojon atsakomybėn juridinio asmens turi būti nustatytas. Kartu buvo konstatuota, kad tokio ryšio nebuvimas gali reikšti, jog fizinis asmuo darydamas nusikalstamą veiką veikė savarankiškai ir savavališkai, o tokiu atveju juridinio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn reikštų objektyvų pakaltinimą, t. y. juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę nesant jo kaltės.

Taigi LAT praktikoje, sprendžiant juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimus, buvo pripažinta, kad turi būti nustatyta ne tik tai, jog fizinio asmens nusikalstamos veikos buvo padarytos juridinio asmens naudai ar interesais, bet ir fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšys su juridiniu asmeniu. Tai reiškia, kad vien tik nusikalstamos veikos padarymas juridinio asmens naudai ar interesais, nesant minėto juridinio asmens ryšio su tokia nusikalstama veika bei ją padariusiu fiziniu asmeniu, negali būti laikomas pakankamu juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindu.

BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ NAGRINĖJIMAS

Kasacinių skundų nagrinėjimas Baudžiamųjų bylų skyriuje

Eil. Nr.	Kasacinių skundų eiga	Apskūsti nuosprendžiai (nutartys) priimti			
		apylinkių teismų	apygardų teismų pirmąja instancija	apygardų teismų apeliacine instancija	Lietuvos apeliacinio teismo
1.	Skundų likutis ataskaitinio laikotarpio pradžioje	–	–	49	17
2.	Gauta skundų	–	–	912	298
3.	Grąžinta skundų kasatoriams	–	–	354	73
4.	Atšaukta skundų	–	–	2	2
5.	Perduota skundų nagrinėti Baudžiamųjų bylų skyriuje	–	–	571	232
6.	Nepatikrintų skundų likutis ataskaitinio laikotarpio pabaigoje	–	–	34	8

Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas kasacine tvarka

Eil. Nr.	Bylų nagrinėjimo kasacine tvarka rezultatai	Apskūsti nuosprendžiai (nutartys) priimti			
		apylinkių teismų	apygardų teismų pirmąja instancija	apygardų teismų apeliacine instancija	Lietuvos apeliacinio teismo
1.	Neišnagrinėtų bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pradžioje	–	–	138	24
2.	Išnagrinėta bylų	–	–	477	130
3.	Palikta nenagrinėsimų skundų, nutraukiant to	–	–	8	1
4.	Atmesta skundų	–	–	338	102
5.	Panaikinta nuosprendžių bei paskesnių nutarčių ir bylos nutrauktos	–	–	5	1
6.	Panaikinta nuosprendžių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismuose	–	–	1	–
7.	Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendžiai ar nutartys su pakeitimais ar be pakeitimų	–	–	16	–
8.	Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka	–	–	60	14
9.	Pakeista teismo nuosprendžių ar nutarčių	–	–	57	13
10.	Neišnagrinėtų bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pabaigoje	–	–	138	39

Baudžiamųjų bylų išnagrinėjimo kasacine tvarka rezultatai

	Dėl apylinkių teismų nuosprendžių	Dėl apygardų teismų, išnagrinėjusių bylų pirmąja instancija, sprendimų	Dėl apygardų teismų, išnagrinėjusių bylų apeliacine tvarka, sprendimų	Dėl Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendžių ar nutarčių	Iš viso
Išnagrinėta kasacinių bylų	–	–	477	130	607
Kasacinių skundų palikta nenagrinėtų	–	–	8	1	9
Atmesta kasacinių skundų	–	–	338	102	440
Panaikinta pirmosios instancijos ar apeliacinės instancijos teismų sprendimų ar abiejų minėtų teismų sprendimų	–	–	82	15	97
Pakeista pirmosios instancijos ar apeliacinės instancijos teismų sprendimų ar abiejų minėtų teismų sprendimų	–	–	57	13	70

Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo kasacine tvarka rezultatai pagal proceso formas

Eil. Nr.		Išnagrinėta bylų pagal skundus	
		Rašytinis procesas	Žodinis procesas
1.	Dėl apygardų teismuose apeliacine tvarka priimtų nuosprendžių, nutarčių	317	160
2.	Dėl Lietuvos apeliacinio teismo apeliacine tvarka priimtų nuosprendžių, nutarčių	72	58
3.	Iš viso:	389	218

2011 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme gauti 1210 kasaciniai skundai dėl priimtų žemesniųjų teismų sprendimų baudžiamosiose bylose. Be to, perkeltas 66 kasacinių skundų likutis iš 2010 metų į 2011 metus.

2011 metais Lietuvos Aukščiausiajame Teisme išnagrinėta 15 proceso atnaujinimo bylų. Vidutinė baudžiamosios bylos nagrinėjimo trukmė – 131 diena, t. y. 4,4 mėnesio. Šis terminas skaičiuojamas nuo kasacinio skundo gavimo iki bylos išnagrinėjimo kasacine tvarka.

CIVILINIŲ BYLŲ NAGRINĖJIMAS

Kasacinių skundų nagrinėjimas Civilinių bylų skyriuje

Eil. Nr.	Kasacinių skundų eiga	Apskūsti nuosprendžiai (nutartys) priimti			
		Apygardų teismų apeliacine instancija	Lietuvos Apeliacinio teismo apeliacine tvarka	Lietuvos apeliacinio teismo nutarčių dėl užsienio teismų	Proceso atnaujinimo
1.	Skundų likutis ataskaitinio laikotarpio pradžioje	16	3	10	1
2.	Gauta skundų	1517	514	10	2
3.	Grąžinta skundų kasatoriams	1073	293	6	2
4.	Priimta skundų	424	215	4	1
5.	Nepatikrintų skundų likutis ataskaitinio laikotarpio pabaigoje	113	60	2	–

Civilinių bylų nagrinėjimas kasacine tvarka ir jų rezultatai

Eil. Nr.	Bylų nagrinėjimo kasacine tvarka rezultatai	Apygardų teismų apeliacine instancija	Lietuvos Apeliacinio teismo apeliacine tvarka	Lietuvos apeliacinio teismo nutarčių dėl užsienio teismų	Proceso atnaujinimo
1.	Neišnagrinėtų bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pradžioje	163	67	–	–
2.	Likutis nepatikrintų skundų ataskaitinio laikotarpio pabaigoje	36	9	–	–
3.	Sprendimą ar nutartį palikti nepakeistą	188	103	3	–
4.	Sprendimą ar nutartį pakeisti	35	22	1	–
5.	Panaikinti sprendimą ar nutartį ir palikti galioti vieną iš pirmiau priimtų nutarčių	35	15	–	–
6.	Panaikinti ir priimti visą naują sprendimą ar nutartį	14	8	1	–
7.	Panaikinti ir priimti iš dalies naują sprendimą ar nutartį	8	7	–	–
8.	Panaikinti visą sprendimą ar nutartį ir perduoti nagrinėti apeliacinės instancijos teismui	32	14	1	–
9.	Panaikinti sprendimą ar nutartį iš dalies ir perduoti nagrinėti apeliacinės instancijos teismui	13	4	–	–
10.	Panaikinti visą sprendimą ar nutartį ir perduoti nagrinėti pirmosios instancijos teismui	19	14	–	–

11.	Panaikinti sprendimą ar nutartį iš dalies ir perduoti nagrinėti pirmosios instancijos teismui	3	1	–	–
12.	Panaikinti sprendimą ar nutartį ir visą bylą nutraukti	1	–	–	–
13.	Panaikinti sprendimą ar nutartį ir bylą nutraukti iš dalies	1	1	–	–
14.	Panaikinti sprendimą ar nutartį ir pareiškimą palikti nenagrinėtą	1	–	–	–
15.	Kasacinį procesą nutraukti	2	5	–	–
16.	Atsisakyti atnaujinti procesą	–	–	–	1

Civilinių bylų nagrinėjimo kasacine tvarka rezultatai pagal proceso formas

Eil. Nr.		Išnagrinėta bylų pagal skundus	
		Rašytinis procesas	Žodinis procesas
1.	Apygardų teismuose apeliacine instancija priimtų sprendimų ar nutarčių	345	7
2.	Lietuvos apeliacinio teismo apeliacine tvarka priimtų sprendimų nutarčių	184	10
3.	Lietuvos apeliacinio teismo nutarčių dėl užsienio teismų (arbitražų) sprendimų	6	–
4.	Proceso atnaujinimo dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių	1	–
5.	Iš viso:	536	17

2011 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme gauti 2041 kasaciniai skundai. Atsisakyta priimti 1372 skundai. 2011 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme išnagrinėti 2 tiesiogiai Aukščiausiajam Teismui pateikti prašymai atnaujinti procesą kasacine tvarka išnagrinėtose bylose. Vienoje byloje atsisakyta atnaujinti procesą, kitą prašymą atsisakė priimti.

2011 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vidutinė civilinės bylos nagrinėjimo trukmė buvo 140 dienų.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS, SUDĖTIS, KOMPETENCIJA

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – ir Aukščiausiasis Teismas, Teismas) įsteigtas 1994 m. birželio 15 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo“ (Žin., 1994, Nr. 50932) ir savo veiklą pradėjo 1995 m. sausio 1 d. Aukščiausiojo Teismo darbą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, teismo proceso įstatymai, kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai.

Bylas Aukščiausiajame Teisme paprastai nagrinėja trijų teisėjų kolegija. Jeigu kasacinėje byloje yra kilęs sudėtingas teisės aiškinimo ar taikymo klausimas, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, atitinkamo skyriaus pirmininkas ar teisėjų kolegija bylą gali perduoti nagrinėti išplėstinei septynių teisėjų kolegijai arba atitinkamo skyriaus plenarinei sesijai (Teismų įstatymo 36 straipsnis, BPK 366, 378 straipsniai, CPK 357 straipsnio 1 dalis).

Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinis teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams ir įsakymams peržiūrėti. Jis kasacine tvarka nagrinėja baudžiamąsias bylas dėl įsiteisėjusių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžių ir nutarčių (BPK 366 straipsnis), taip pat civilines bylas dėl apeliacinės instancijos teismų sprendimų ir nutarčių (CPK 340 straipsnio 1 dalis).

Kasacija yra ypatinga teismo sprendimų teisėtumo kontrolės forma, galima tik atskirais atvejais, kuriuos apibrėžia Baudžiamojo ir Civilinio proceso kodeksai, įtvirtindami kasacijos pagrindus (BPK 369 straipsnis, CPK 346 straipsnis). Aukščiausiasis Teismas nagrinėja bylas tik teisės taikymo aspektu. Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinio, pagrindinė paskirtis – per kasacines nutartys suformuoti precedentus, taip pat kitomis įstatymų nustatytais formomis užtikrinti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką valstybėje.

Taip pat Aukščiausiasis Teismas:

- formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus (skelbia skyrių plenarinių sesijų nutartis, taip pat trijų ir išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma atitinkamo skyriaus teisėjų; analizuoja teismų praktiką taikant įstatymus ir kitus teisės aktus ir teikia rekomendacinius išaiškinimus);

- dalyvauja sprendžiant klausimus dėl bylų teismingumo, kurie kyla tarp administracinių

 - ir bendrosios kompetencijos civilines bylas nagrinėjančių teismų;

 - leidžia biuletenį *Teismų praktika*;

 - dalyvauja asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, pilietinių teisių atkūrimo (reabilitavimo) procese: specialiojo įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka išduoda teisių atkūrimo pažymėjimus, nagrinėja skundus (teikimus) dėl sprendimo išduoti pažymėjimą arba atsisakymo jį išduoti;

 - teikia pastabas ir pasiūlymus dėl įstatymų projektų.

2010 metais Lietuvos Aukščiausiajam Teismui buvo pavestos papildomos funkcijos. Kadangi administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimas 2011 m. sausio 1 d. įsigaliojusiais Administracinių teisės pažeidimų kodekso, Teismų įstatymo ir kitų teisės aktų pakeitimais iš administracinių teismų perduotas bendrosios kompetencijos teismams, Aukščiausiasis Teismas tapo atsakingas už vienodos teismų praktikos šios kategorijos bylose formavimą. Tą

jis atlieka nagrinėdamas prašymus atnaujinti procesą užbaigtose administracinių teisės pažeidimų bylose (Teismų įstatymo 23 straipsnio 1 dalis).

Be to, įstatymų leidėjas 2010 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusiais Teismų įstatymo 103, 104, 105 straipsnių pakeitimais Aukščiausiam Teismui patikėjo teismų administracinės veiklos priežiūros funkcijas. Aukščiausiojo Teismo pirmininkui pavesta atlikti Apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą. Tokia priežiūra reiškia organizacinės veiklos tikrinimą, tačiau negali pažeisti teisėjų nepriklausomumo principo.

Aukščiausiąjį Teismą šiuo metu sudaro 35 teisėjai: Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas, Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, 16 Baudžiamųjų ir 16 Civilinių bylų skyrių teisėjų.

Aukščiausiojo Teismo teisėjams jų funkcijas įgyvendinti padeda Aukščiausiojo Teismo valstybės tarnautojai ir darbuotojai: Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento (toliau – ir Departamentas) konsultantai, Teismo pirmininko ir skyrių pirmininkų patarėjai, teisėjų padėjėjai, bendrosios Teismo ir skyrių raštinių specialistai, Teismo kanclerio tarnybos specialistai, Reabilitavimo, Informatikos skyrių ir kitų padalinių valstybės tarnautojai bei darbuotojai.

Departamente tiek teisėjų padėjėjai, tiek kitas teisinis personalas (konsultantai) dirba Baudžiamosios teisės grupėje arba Privatinės teisės grupėje, kurioms vadovauja atitinkamų specializacijų departamento direktoriaus pavaduotojai. Greta anksčiau turėtų funkcijų (analizuoti Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktiką taikant nacionalinės ir Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės normas, rengti teismų praktikos apžvalgas dėl šių normų aiškinimo bei taikymo, analizuoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir kitų tarptautinių teismų praktiką ir kt.) Departamentas yra tiesiogiai atsakingas už teisingumo vykdymo aptarnavimą, t. y. bylų parengimą nagrinėti ir išvadų Teismo nagrinėjamose bylose teikimą, taip pat už Teismo viešųjų ryšių strategijos įgyvendinimą, pagalbą palaikant Teismo tarptautinius ryšius bei ryšius su Lietuvos teismais, akademinė visuomene, valstybės institucijomis. Kiti Teismo struktūriniai padaliniai vykdo reikšmingas funkcijas, būtinas kasdieniui Teismo veiklai užtikrinti (žmogiškųjų išteklių valdymas, finansinės ir ekonominė veiklos planavimas, viešųjų pirkimų vykdymas, ūkinis aptarnavimas ir kt.).

DUOMENYS APIE TEISĖJŲ SKAIČIŲ 2005–2011 METAIS

Metai	Teisėjų etatų skaičius	Paskirtų teisėjų skaičius	Laisvų etatų skaičius	Paskirta teisėjų	Atleista teisėjų iš pareigų Iš viso			
					savo noru	pasibaigus įgaliojimų laikui	pažeminus teisėjo vardą	Iš viso
2005	37	37	–	3	1	–	–	1
2006	37	34	3	–	1	2	–	3
2007	37	33	4	3	2	2	–	4
2008	37	36	1	7	–	4	–	4
2009	37	37	–	1	–	1	–	1
2010	37	37	–	–	–	–	–	–
2011	37	35	2	1	1	2	–	3

BENDRIEJI DUOMENYS APIE AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PERSONALĄ

Pavadinimas	Teisėjai	Valstybės tarnautojai	Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis	Bendras skaičius
Institucijos etatai	37	79	27	143
Mokslinis laipsnis: Habituotas daktaras	1	–	–	1
Daktaras	6	3	–	9
Pedagoginis vardas: Profesorius	5	1	–	6
Docentas	2	1	–	3
Pedagoginė veikla	9	14	–	23

KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS

2011 m. buvo tęsiamas teisėjų ir teisinio personalo mokymas. Teisėjai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo darbuotojai aktyviai dalyvavo Lietuvoje ir užsienyje vykusiose konferencijose, seminaruose ir kituose kvalifikacijos kėlimo ir bendradarbiavimo su kitų šalių teisėjais renginiuose:

- Europos Žmogaus Teisių Teismo organizuotame seminare „Konvencijos plečiamojo aiškinimo ribos“ Strasbūre (Prancūzija);
- Europos civilinių ir komercinių ginčų teismo tinklo susitikime Briuselyje (Belgija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje konferencijoje „Vaistų rinkos konkurenciniai aspektai“ Tryre (Vokietija);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo bendrame susitikime su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjais Liuksemburge (Liuksemburgas);
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ir Europos Žmogaus Teisių Teismo organizuotame seminare Strasbūre (Prancūzija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare nacionaliniams teisėjams diskriminavimo draudimo praktikos Europos Sąjungoje klausimais Tryre (Vokietija);
- Europos Tarybos specialistų grupės susitikime dėl prokurorų vaidmens už baudžiamosios teisės srities ribų Strasbūre (Prancūzija);
- Europos teismo tinklo (EJN) civilinėse ir komercinėse bylose asmenų pasiteirauti susitikime Briuselyje (Belgija);
- Ispanijos Teisėjų Generalinės Tarybos organizuotame Europos Teisėjų Tarybų tinklo atstovų susitikime „Minimalių teisingumo standartų vystymas“ Barselonoje (Ispanija);
- darbo grupės Nacionalinės teismų administracijos vykdomo projekto „Lietuvos Respublikos teismų ir Nacionalinės teismų administracijos kokybės valdymo modelių diegimas bei jų sertifikavimas“ veiklų įgyvendinimui užtikrinti studijų vizite Hagoje (Olandija);
- Vidaus rinkos harmonizavimo tarnybos (OHIM) organizuotame seminare prekių ženklų apsaugos tema Alikantėje (Ispanija);
- Centrinųjų institucijų, paskirtų pagal Briuselis II A Reglamentą ir teisėjų susitikime Budapešte (Vengrija);
- konferencijoje šeimos teisės klausimais Budapešte (Vengrija);
- Rytų Europos Teismų pirmininkų susitikime Prahoje (Čekija);
- Europos Tarybos valstybių narių Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų susitikime–diskusijoje žmogaus teisių gynimo klausimais Kijeve (Ukraina);
- Europos Sąjungos valstybių narių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų teisėjų forume Liuksemburge (Liuksemburgas);
- Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo generalinėje asamblėjoje Sofijoje (Bulgarija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuojamame seminare „Europos Sąjungos neįgaliųjų teisė ir Jungtinių Tautų Konvencija dėl neįgaliųjų teisių“ Tryre (Vokietija);
- susitikime su Lenkijos Teisėjų tarybos nariais Varšuvoje (Lenkija);
- susitikime dėl Bendradarbiavimo susitarimo tarp Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos, Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos ir Moldovos Respublikos teisingumo ministerijos pasirašymo bei teisinio bendradarbiavimo forumo steigimo Kišiniove (Moldova);

- tarptautiniame simpoziume tema „Turkijos teismų sistemos reformos, Aukščiausioji teisėjų ir prokurorų taryba praeityje ir dabar Europos kontekste“ Stambule (Turkija);
- konferencijoje dėl teisėjų mokymo Tbilisyje (Gruzija);
- Europos konkurencijos teisės seminare Budapešte (Vengrija);
- seminare Europos konkurencijos teisės klausimais nacionaliniams teisėjams „Nuostolių apskaičiavimas konkurencijos bylose“ Budapešte (Vengrija);
- seminare „Europos Sąjungos teisė dėl vyrų ir moterų lygių galimybių praktikoje“ Tryre (Vokietija);
- Tarptautinėje teisės istorikų konferencijoje „Europos tradicijos: Integracija ar Dezintegracija“ Maastrichte (Nyderlandai);
- konferencijoje „Viešasis administravimas XXI amžiuje“ Maskvoje (Rusija);
- seminare „Poveikio aplinkosaugai vertinimas Europos Sąjungos reguliavime“ Vienoje (Austrija);
- Europos Šeimos teisės komisijos dešimtmečiui skirtoje konferencijoje Sigtune (Švedija);
- Europos Komisijos organizuojamame nacionalinių teismų atstovų pasitarime dėl duomenų saugojimo Briuselyje (Belgija);
- Europos patentų organizacijos iniciatyvos pažangos konferencijoje „Intelektinės nuosavybės žinių sklaida universitetuose“ Vienoje (Austrija);
- Europos Teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Bankroto bylų su tarptautiniu elementu nagrinėjimas“ Triere (Vokietija);
- Skandinavijos–Baltijos valstybių nemokumo teisės tinklo ekspertų konferencijoje Upsaloje (Švedija);
- Europos patentų akademijos organizuotuose mokymuose nacionaliniams teisėjams Miunchene (Vokietija);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo organizuotame susitikime dėl Bendrojo teismų praktikos portalo Briuselyje (Belgija);
- seminare „Teismų kanclerių ir apylinkių teismų administracijos sekretorių, kurie atlieka kancleriams priskirtinas funkcijas mokymuose“ Molėtuose (Lietuva);
- mokymuose „ES sprendimų priėmimas, politika, teisės aktų poveikis ir derybos“ Druskininkuose (Lietuva);
- seminare „Civilinė teisė (apylinkių teismų teisėjams, turintiems daugiau kaip 5 metų teisėjo darbo stažą kvalifikacijos kėlimo programa)“ Molėtuose (Lietuva);
- mokymuose „Išbandymų kelias – laiminti komanda“ Molėtuose (Lietuva);

Įgyvendinant Teismo bendradarbiavimą su užsienio partneriais organizuotas Kroatijos Aukščiausiojo Teismo delegacijos (2011 m. gegužės 25–28 d.) vizitas ir Bulgarijos Aukščiausiojo Teismo delegacijos vizitas (2011 m. rugsėjo 14–17 d.) Lietuvos Aukščiausiajame Teisme.

2011 m. balandžio 6 d. siekiant informuoti visuomenę ir valstybės institucijas apie 2010 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklą, organizuota konferencija – diskusija „Aukščiausiojo Teismo vaidmuo formuojant teismų praktiką“.

2011 m. spalio 21 d. kartu su Nacionaline teismų administracija organizuotas ir visuomenei pristatytas Konstitucijos dienos ir Europos justicijos dienos renginys. Jame teisėjai mantijas iškeitė į pasakų personažų kostiumus ir vaidino moksleiviams inscenuotoje teisės viktorinoje.

2011 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme įvyko teisėjų ir Trečiojo amžiaus universiteto Kauno filialo studentų susitikimas. Apie šimtą teisę studijuojančių senjorų susibūre ne tik išgirsti apie Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, bet ir aktyviai paklausinėti teisėjų savo paskaitose pasiruošusių klausimų.

Kartu su Mykolo Romerio universitetu, Teisingumo ministerija bei Apeliaciniu teismu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. spalio 13–14 dienomis organizavo tarptautinę mokslinę – praktinę konferenciją „Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismų sprendimo vykdymo ypatumai“, kurioje pranešimą apie Šeimos teisę Prancūzijoje skaitė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo iniciatyva į Lietuvą pakviestas Prancūzijos Kasacinio Teismo teisėjas Gerard Pluyette.